

Tartu Ülikool
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut.

EESTI AJAKIRJANIKE HINNANGUD AJAKIRJANDUSE
ARUANDEKOHUSTUSE JA VASTUTUSE SUHTES.
Bakalaureusetöö

Riin Aljas
Juhendaja: Marju Himma-Kadakas, MA

Tartu
2012

Sisukord

Sissejuhatus	4
1. Töö teoreetilised ja empiirilised lähtekohad.....	6
1.1. Meedia aruandekohustuse ja vastutuse tähendus meediateoorias	6
1.1.1. Ajakirjanduse vastutus.....	6
1.1.2 Ajakirjandusel lasuv aruandekohustus	8
1. 1. 3 Aruandekohustus infoühiskonnas.....	11
1.2. Meedia aruandekohustussüsteemid	11
1.3. Meedia aruandluse ja meediakriitika olukord Eesti kontekstis	15
1. 3. 1 Meedia aruandekohustusmehhanismid Eestis	16
1.4. MediaActi projekti eesmärk ja taust.....	17
1.5. Uurimisküsimused.....	18
2. Meetod ja valim.....	19
2.1. Meetod.....	19
2.1. Meetodi ja uuringu kriitika.....	19
2.2. Valim.....	20
3. Tulemused	26
3.1. Probleemid Eesti ajakirjanduses.....	26
3.2. Ajakirjanike tööviise mõjutavad tegurid	29
3.3. Ajakirjanike hinnangud meedia aruandekohustussüsteemide osas	32
3.3.1. Vastanute hinnangud ajakirjanduse eneseregulatsiooni suhtes	32
3.3.2. Vastanute hinnangud erinevate läbipaistvust ja aruande võimalust suurendavate meetmete osas	34
3.3.3. Ajakirjanike meediaväljaannetes esinenud kvaliteeti tagavad meetmed.	37
3.4. Meedia enesekriitika Eesti ajakirjanduses.....	39
3.5. Ajakirjanike vastutus	44
4. Järeldused	48
4.1. Milliseid probleeme täheldavad ajakirjanikud Eesti ajakirjanduses?	48
4.2. Millised tegurid mõjutavad ajakirjanike tööviise?	50
4.3. Kuidas peaks ajakirjanike hinnangul meedia aruandekohustuse täitmine toimuma?	51
4. 3. 1. Missugused meetmed on kehtestatud ajakirjanike väljaannetes?	52
4.4. Kuidas puutuvad Eesti ajakirjanikud kokku meediakriitikaga?	54

4.5. Kelle ees tunnevad ajakirjanikud end vastutavana?	56
6. Diskussioon	58
Kokkuvõte	61
Summary	62
Kasutatud kirjandus	63
Lisad	66
Küsitluse ankeet	66

Sissejuhatus

Demokraatlikes ühiskondades on ajakirjanduse ülesanne käituda ühiskonna parima sõbrana – ta peab julgema välja öelda, mis on ühiskonnas hästi ja halvasti, kartmata sõprussuhte katkemist. Seetõttu tagatakse ajakirjandusele sageli suuremad õigused ja vabadused kui teistele valdkondadele, eeldades, et ajakirjanikud teenivad avalikke huve, pakuvad kvaliteetset sisu ning mängivad ausat mängu. Tegu on kahepoolse lepinguga, kus ajakirjandusvabaduse tagamiseks on vastutus avalikkuse ees. Siinkohal kerkib aga üles iidne dilemma: kes valvab valvureid, ehk kes on ajakirjanduse parim sõber, kes ütleks ausalt välja, kui viimane reegleid rikub?

Vastus on tegelikult lihtne – ajakirjandus ise. Teisisõnu vajab ajakirjandus usalduse säilitamiseks efektiivset eneseregulatsiooni ja enesepeegeldust, saavutades selle oma tegudest avalikkusele aruandmisega. Samade printsiipide alusel arendas prantsuse meediateoreetik Jean-Claude Bertrand välja meedia aruandekohustussüsteemide mõiste, mis on erinevad viisid meedia läbipaistvamaks muutmiseks, mängureeglite kehtestamiseks, tööviiside selgitamiseks ja põhjendamiseks ning auditooriumiga kontakteerumiseks. Aruandekohustusmehhanismide hulka kuuluvad näiteks eetikakoodeksid, pressinõukogud ja veebikommentaarid. Kokku on erinevaid aruandekohustussüsteeme üle kaheksakümne ning tänu infotehnoloogia arengule tekib neid pidevalt juurde.

Aruandekohustuse vajalikkust ja olukorda Eesti konteksti asetades ei saa selle vajaduses kahtlustki olla. Läänelikke ajakirjandus- ja eetikastandardeid hindavate ja üha professionaalsemaks muutuvate ajakirjanike (Lauk 1996) kõrval peaks sama teed käima ka ajakirjandus, ent näib, et kolletumise, klikimeedia- ja reklaamisurvele allavandumise ohtude käes vaevleva Eesti meedia maine on üha enam langemas. Seetõttu on oluline, et ajakirjanikud avalikkusele oma tegudest aru annaks.

Mõistmaks aruandekohustusmehhanismide olukorda ja arengut erinevates ajakirjanduskultuurides, on oluline roll ajakirjanike hinnangutel. Aruandekohustussüsteemide edukus sõltub eelkõige ajakirjanike tahtest ja võimalustest erinevaid meetmeid rakendada (Bertrand 2005). Seetõttu on bakalaureusetöö eesmärk uurida, kuidas hindavad Eesti ajakirjanikud siinse meedia eneskriitika ja eneseregulatsiooni olukorda, keskendudes

peamiselt aruandekohustuse, vastutuse mõistetele. Töös püütakse välja selgitada, missuguseid aruandekohustussüsteeme Eesti meediaväljaannetes esineb, kuivõrd toimivaks ajakirjanikud neid peavad ning kuidas puututakse kokku meedia enesekriitikaga. Nende küsimuste paremaks mõistmiseks analüüsitakse ka ajakirjanike hinnanguid ajakirjanduse päevaprobleemide ja nende tööviise mõjutavatele tegurite osas, sest mõlematel on eetiliste dilemmade puhul selge mõju (Kasenõmm, 2011).

Uurimisküsimustele vastamiseks kasutatakse üle- Euroopalise projekti MediaAct raames läbiviidud küsitluse andmeid. MediaAct analüüsib ja võrdleb meedia aruandekohustuse süsteeme ja ajakirjanduse läbipaistvust 13 Euroopa riigis. Eestis vastas 2011. aasta juuni ja juulis korraldatud küsitlusele 140 ajakirjanikku erinevatest meediakanalitest, saadud tulemuste tõlgendamiseks kasutatakse mitmemõõtmelist statistilist analüüsi.

Aruandekohustuse, vastutuse ja ajakirjanike professionaalsete väärtustega seotud teemasid on Tartu Ülikoolis varem uurinud bakalaureusetöodes Kaidi Kasenõmm ja Juhan Lang ning magistrیتöös Maili Kangur. Kasenõmme (2011) töö keskendus suure kogemusega ajakirjanike professionaalsetele väärtustele, Kangur (2009) kirjeldas ajakirjanike hoiakuid eetiliste konfliktide dilemmade ning Juhan Lang (2011) võttis vaatluse alla blogide meediakriitilise dimensiooni.

Bakalaureusetöö esimeses peatükis tutvustatakse aruandekohustuse ja vastutuse mõisteid peamiste teoreetiliste lähenemiste kontekstis ja püütakse anda ülevaade aruandekohustuse ja meediakriitika olukorrast Eestis. Meetodi peatükis kirjeldatakse küsitluse läbiviimist, andmete analüüsimise põhimõtteid ning valimi koosseisu. Kolmandas peatükis esitatakse küsitluse tulemused uurimisküsimuste lõikes ning järgmises peatükis üritatakse nende põhjal vastata töö uurimisküsimustele. Analüüsi lõpetab diskussioon, kus tuuakse välja tulemuste põhjal ilmnunud tendentsid, küsimused ning soovitused edasisteks uuringuteks.

1. Töö teoreetilised ja empiirilised lähtekohad

Järgnevalt antakse ülevaade bakalaureuse töö peamistest teoreetilistest ja empiirilistest lähtekohtadest. Esmalt kirjeldatakse ajakirjanduse eneseregulatsiooniga seotud mõistete tähendust ja olulisust ning võetakse kokku varasemad uuringud. Seejärel keskendutakse samadele teemadele Eesti kontekstis ja kirjeldatakse MediaActi projekti eesmärki ja tausta. Teooria peatükk lõpetatakse uurimisküsimuste sõnastamisega.

1.1. Meedia aruandekohustuse ja vastutuse tähendus meediateoorias

Aruandekohustus tähendab kõige lihtsamalt öeldes sündi või vajadust millegi kohta seletusi ja ülevaadet anda. Meediateoorias lähtutakse aruandekohustuse defineerimisel peamiselt McQuaili käsitlusest (2003:168), mis näeb aruandekohustust kui „kõiki vabatahtlikke ja mittevabatahtlikke protsesse, mille abil meedia on ühiskonna ees otseselt või kaudselt vastutav avaldatu kvaliteedi ja tagajärgede eest, eriti üldise hüvega seonduvates küsimustes.“ Hilisemates käsitlustes lisandub sellele veel interaktiivsuse aspekt, mis tähendab et „aruandekohustus tähendab mistahes meedia mitteformaalset institutsiooni, traditsioonilist kui ka veebis, mida teostavad mõlemad: meedia ise ja meedia kasutajad, ja mille eesmärgiks on ajakirjanduse probleemide väljatoomine ja selle üle arutlemine, monitooring ja kritiseerimine“ (Fengler et al 2011: 20).

Teisisõnu sunnib aruandekohustus takka ajakirjanduse läbipaistvuse ja kvaliteedi tõstmist, peamiselt ühiskonna ees võetud vastutuse tõttu. Läbipaistvus, vastutus ja aruandekohustus on seega ühe protsessi kolm erinevat tahku. Siiski pole nende kolme mõiste tähendused ega funktsioonid ajakirjanduses täielikult kattuvad, mistõttu vaadeldakse esmalt aruandekohustuse ja vastutuse mõistet eraldi, püüdes selgitada nende sisu ja ülesandeid ajakirjanduses.

1.1.1. Ajakirjanduse vastutus

Aruandekohustuse, vastutuse ja meediaregulatsiooni mõistete juured peituvad eelkõige sotsiaalse vastutuse teoorias, mis arutleb ajakirjandusvabaduse piiride üle. Vabades ühiskondades mängivad ajakirjandusvabadus ja meedia neljanda võimuna demokraatia

tagamisel ja kaitsmisel tähtsat rolli, mistõttu kipub liberaalseid väärtusi hindav ühiskond ajakirjandusvabadust pigem innustama kui piirama. Seesugune meediavabadus ei tähenda kindlasti mitte absoluutset vabadust, vaid on õigustatud eeldusel, et ajakirjandus kaitseb avalikkuse huve ja demokraatiat kvaliteetmeedia pakkumise kaudu – see on privileeg, mis tuleb kätte võidelda (McQuail 2003). Pressipuutumatus ja avalikkuse usaldus kestavad senikaua, kuni meedia täidab talle avalikkuse poolt ette määratud tõe ja õiglusega seonduvaid eetilisi ja moraalseid norme. Kesksel kohal on meedia sotsiaalne roll ja suhe auditooriumiga, kus meedia on avalikkuse ees vastutav. Kokkuvõtlikult tähendab ajakirjanduse vastutus ootusi ja kohustusi, mida ühiskond meediale seab. Vastutus võib toimuda (McQuail 2003).

- 1) Sisemisel tasandil – sisemistest väärtushinnangutest lähtudes
- 2) Professionaalsel tasandil – ametireeglitest ja avalikust huvist lähtudes
- 3) Seaduslikul tasandil – seadustest lähtudes
- 4) Organisatoorsel tasandil – toimetuse eripäradest, omanike ja turu huvist lähtudes

Avalike huvide ja kvaliteedi hoidmise eesmärgil, peaksid ideaalis domineerima peamiselt sisemine (kui muidugi ajakirjanik ka ise avalikust huvist lähtub) ja professionaalne tasand. Reaalsuses ei kipu see sageli nii olema. Kuigi viimasel ajal on täheldatud professionaalse vastutuse tähtsuse tõusu nii ajakirjanduses kui meediakriitilises debattides (Bardoel ja D’Haenens 2005; Von Krogh & Nord 2010), ning Bourdieu (2005: 42) rõhutab, et „ajakirjaniku kultuurne kapital ehk tema eetilised tõekspidamised jäävad alles isegi tänapäeva turureeglitele orienteerunud ajakirjanduses, sest need aitavad mainet ning seeläbi iseseisvust ja mõjuvõimu kasvatada ka organisatsioonisiselt“ (Bourdieu 2005, Phillips et al 2011: 63 kaudu), võib professionaalne vastutus olla piiratud ajakirjanike vähese autonoomiaga. Newton et al (2004) väidavad, et ajakirjanikud on mõjutatud ja vastutavad kõigist tasanditest korraga, mistõttu ei ole nad tegelikkuses täielikult vastutavad mitte üheti teguri ees, seda enam, et tihti võivad tasandid omavahel konflikti sattuda. See tähendab, et turust sõltuvad meediatootjad ei lähtu sageli professionaalsest vastutusest (Bardoel ja D’Haenens 2005) ning ajakirjanike vähese autonoomia tõttu peavad nad töös järgima organisatsiooni mitte iseenda väärtusi. Andersoni & Leigh’i (2002) uuringud näitavad, et toimetajad näevad üha suurema ohuna meediaomanike huvide domineerimist ajakirjaniku valvekoera rolli üle ning *online* meedia turureeglid võivad ajakirjaniku autonoomiat veelgi ohustada (O’Neill 2002, Phillips et al: 63

kaudu). Samuti täheldatakse seoseid eetiliste tõekspidamiste ja hariduse puhul (Conway & Groshek 2009).

1.1.2 Ajakirjandusel lasuv aruandekohustus

Mõistmaks kas ja kuidas meedia ühiskonna ees võetud kohustusi täidab, ei piisa vaid ajakirjandusliku sisuga tutvumisest. Kuigi erinevates žanrites loodud ajakirjandus peegeldab kõige otsesemalt ja laiemalt ajakirjanduse kvaliteeti, ei ole auditoorium alati pädev ega ka piisava (taust) teadmistepagasiga hindama, kas ajakirjandus ka tegelikult ühiskonna huvidele vastab. Seetõttu vajavad nii auditoorium kui ka meedia silda, mis aitaks avalikkusel vastutust nõuda ning ajakirjanikel vastutust kanda – kokkuvõtlikult vajavad nad meediapoolset aruandlust.

Vastutuse ja aruandekohustuse erinevusi kirjeldatakse Tabelis 1. Kui meedia vastutuse põhiküsimused on, **missuguste** sotsiaalsetele vajadustele meedia vastama peaks ning **kellest** on need tingitud, kirjeldab meedia aruandekohustus pigem seda, **kuidas** meedia nendele vajadustele vastab.

Tabel 1. Meedia vastutuse ja aruandekohustuse erinevused (McQuail 2003, Hodgens 2004; Van Krogh 2008)

AJAKIRJANDUSE VASTUTUS	AJAKIRJANDUSE ARUANDEKOHUSTUS
Millistele vajadustele meedia vastab ja kellest tingituna?	Kuidas ja kas meedia neile vajadustele vastab?
Tegeleb ajakirjanduse sisu defineerimisega (milline see peaks ideaalis olema).	Tegeleb (ideaalse) sisu tagamisega.

Aruandlus hõlmab ajakirjanduses erinevaid aspekte ja ülesandeid: selle kaudu muutuvad meediaorganisatsioonid ning ajakirjanike tööprotsessid läbipaistvamaks, reeglite/koodeksite täitmine/mittetäitmine muutub selgemaks. Kokkuvõttes kaitseb aruandekohustuse täitmine nii ajakirjanikku, allikat kui ka lugejat.

Meedia aruandekohustuse protsessid peaksid austama vaba publitseerimise õigust, ära hoidma või piirama kahju, mida nii üksikisikud kui ka ühiskond võivad kannatada avaldamise tulemusena ning pigem edendada ajakirjanduse positiivseid aspekte, kui esitada üksnes

piiranguid. Viimase tõttu rõhutab ka Bertrand (2005), et aruandekohustus ja eneseregulatsioon on eraldiseisvad mõisted. Kui regulatsioon hõlmab vaid võimu ning eneseregulatsioon meediatööstust, siis aruandekohustus puudutab ka meediat ennast, ajakirjanikke ja avalikkust. Samuti on eneseregulatsioon pigem ära-hoidva ja vähendava iseloomuga – eetikakoodeksid kirjeldavad peamiselt seda, mida teha ei tohi ja kuidas tuleks käituda juhul, kui kahju on tehtud. Seevastu aruandekohustus tähendab veel moraalset ülesannet avalikkusele kinnitada, et pakutakse kvaliteetset ajakirjandust. Aruandekohustuse puhul on oluline, et tegu on alati kahepoolse suhtega ehk on olemas keegi **kes** aru annab ja keegi **kellele** aru antakse. Pritchard (2000) rõhutab sealjuures eraldi sihtrühmade tähtsust nagu näiteks allikad või auditoorium.

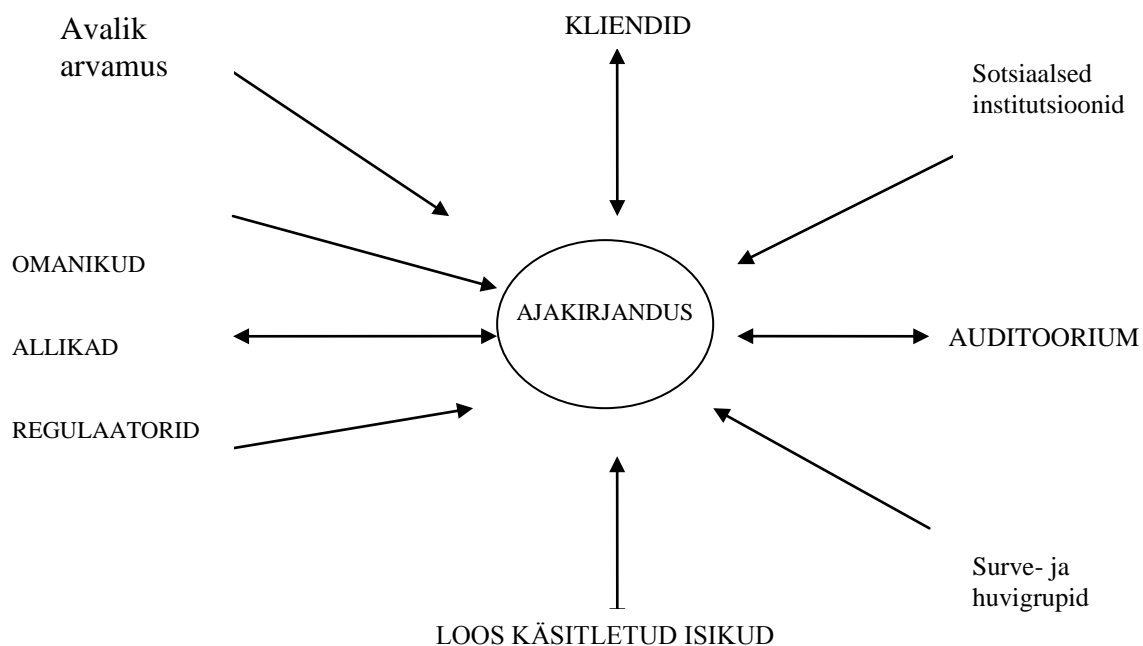
Aruandekohustuse puhul eristab McQuail (2000, 2003) sisemist ja välimist aruandekohustuse staadiumi. Sisemise alla käib peamiselt meedia-sisene kontrolliahel, mis hõlmab näiteks toimetajaid, organisatsiooniliikmeid ja omanikke. Autor rõhutab, et igal juhul ei rahulda sisemine kontroll sotsiaalset vajadust aruandekohustuse järele, sest liigne sisemine kontroll võib muutuda enesetsensuuriks või olla suunatud ühiskonna huvide kaitsmise asemel meediaorganisatsiooni huvide kaitsmisele. Seetõttu on vajalik ja põhjendatud ka väliste tegurite poolne surve ja aruandekohustused. Väliste tegurite alla võib liigitada näites allikad, avalikkuse, meediatarbijad, aga ka reeglid ning seadused.

Lisaks sisemisele ja välimisele tasandile, saab aruandekohustuse puhul eristada formaalset ja mitteformaalset tasandit (Fengler et al 2011:12). Mitteformaalne aruandlus tähendab enamasti osapooltevahelisi kokkuleppeid ja reegleid, formaalne lähtub seevastu seadustest ning võimu poolt sanktsioneeritud meetmetest. Et piir ajakirjandusvabaduse piiramise ja reguleerimise vahel ei ole väga täpselt defineeritav, pooldatakse enamikus demokraatlikes meediasüsteemides just mitteformaalseid aruandekohustusviise. Kuigi välise kontrolli õiguslikud sunnivahendid ja karistusahvardused võivad lühiajalises plaanis olla tõhusamad, on need pikemas perspektiivis vastuolus avatud ühiskonna vaimuga. Riigivõimu ja seadusi ei pea aruandekohustuse puhul tingimata välja jätma, ent eelistatud on meedia eneseregulatsioon ja oma initsiatiivil põhinev aruandlus (McQuail 2003; Fengler et al 2011; Bertrand 2005; Van der Wurff, R. & Schönbach 2010).

Lisaks filosoofilistele argumentidele toetavad mitteformaalset ja sisemiselt tasandilt alguse saanud aruandlust ka pragmaatilised põhjused. Oma tegudest vabatahtlikult aruandmine aitab

hoida meediaorganisatsiooni usaldusväärust ja head mainet. Samuti on omaalgatuslik aruandmine organisatsioonile kasulik majanduslikus mõttes: eneseregulatiivsete meetmete puhul on harva tegu rahaliste karistustega, seevastu meediale kehtestatud seaduste rikkumine võib kaasa tuua trahve ja karistusi (McQuail 2000, Phillips et al 2011; Bertrand 2005). Sageli ongi meedia eneseregulatsiooni puhul suureks eeliseks riigipoolse sekkumise ära hoidmine. Phillips et al (2011: 63) parafraseerivad sealjuures tabavalt Churchilli, väites, et eneseregulatsioon ja vabatahtlik aruandlus on halvimatest parim võimalus – kuigi ajakirjanikud ei ole aruandekohustusest vaimustuses, oleks selle täitmata jätmisel tagajärjed nendele palju ebamugavamad.

Isealgatatud aruandluse eelised ei tähenda aga, et eneseregulatsioon võimaldab meediatootjatel dikteerida, kui palju ja mille kohta aru antakse. Tugeva riigivõimu sekkumise puudumise asemel, survestavad meediat aru andma mitmed teised faktorid (vt. Joonis 1).

Joonis 1. Aruandekohustuse alaliigid meedia publitseerimistegevuse ja väliste subjektide vahel. (McQuail 2000: 166)

Kokkuvõtlikult saab eristada nelja aruandekohustuse raamistikku: (Bardoel ja D’Haenens 2005;McQuail 2000).

- 1) poliitiline raamistik (välimine ja formaalne) – seadused ja reeglid kontrollivad meediat ja kohustavad isikule kahju põhjustamisel tehtud kahju hüvitama;
- 2) turu raamistik (välimine ja mitteformaalne) – meedia peab arvestama tarbijate eelistusi ja huve ning innustama konkurentsi teket mediaturul
- 3) avaliku vastutuse raamistik (välimine ja mitteformaalne)– ajakirjandus peab teenima avalikku huvi;
- 4) erialase vastutuse raamistik (sisemine, mitte-formaalne) – ajakirjanike vabatahtlikud püüdlused tegutseda eetiliste ja professionaalsete normide järgi.

1. 1. 3 Aruandekohustus infoühiskonnas

Ajakirjanduse aruandekohustuse tähtsus on koos vastutuse ja läbipaistvuse mõistetega meediakriitilises debatis üha enam päevakorda tõusmas. Üheks põhjuseks on ajakirjanduse süvenev kommertsialiseerumine, mistõttu muutuvad ajakirjanduse enesekriitika ja läbipaistvus üha olulisemaks faktoriks ajakirjanduse kvaliteedi hoidmisel ja tagamisel. Teine oluline aspekt on uue meedia ja infotehnoloogia hüppeline areng, mis võivad ajakirjanduse kvaliteeti ohtu seada, aga anda ka palju uusi võimalusi selle parandamiseks. Ühest küljest võimaldab Internet igapähele „ajakirjanikuks“ hakata, avaldades ükskõik mida, säilitades täieliku anonüümsuse. Samas julgustab veebi interaktiivsus auditooriumi loetule vastama, muutes nii ka ajakirjanduse interaktiivseks (Singer 2011). Sellest lähtuvalt rõhutavad Fengler et al (2011:20) aruandekohustuse juures Interneti olulisust ja interaktiivsust „aruandekohustus tähendab mistahes meedia mitteformaalset institutsiooni, traditsioonilist kui ka **veebis, mida teostavad mõlemad: meedia ise meedia kasutajad** ja mille eesmärgiks on ajakirjanduse probleemide välja toomine ja selle üle arutlemine, monitooring ja kritiseerimine“, mis tähendab, et aruandekohustuse täitmist ei kujunda üksnes meedia vaid ka auditoorium – see on ühine protsess, mille võimalused pidevalt arenevad.

1.2. Meedia aruandekohustussüsteemid

Äsja tutvustatud teooria taustal lõi prantsuse teadlane Jean-Claude Bertrand meedia aruandekohustussüsteemide (MAS) mõiste ja teooria, millest lähtub paljuski ka MediaActi projekt. Bertrand (2005) defineerib meediaaruandekohustuse mehhanisme kui valitsusväliseid meetmeid, innustamaks meediat ja ajakirjanikke eetikareegleid järgima. Teisisõnu on see süstemaatiline viis meediakriitika haldamiseks (Rössland 2005). Mehhanisme saab ellu viia

toimetuse kesksed, viimased aga suunatud laiemale avalikkusele. Formaalsed meediasüsteemid on enamasti institutsionaalsed ning täpselt reglementeeritud, mitteformaalsed põhinevad aga kokkulepitud eetika-ja moraalinormidel.

Lisaks eelpool toodule võime eristada veel traditsionaalseid ja innovaatilisi meedia aruandekohustussüsteeme (Tabel 2).

Tabel 2. Aruandekohustusmehhanismide liigitus arengu järgi (Russ-Mohl 2003; Fengler 2011:9, koos autoripoolsete täiendustega).

TRADITSIOONILISED	INNOVAATILISED
Ajakirjanduses ilmuv meediakriitika	Auditooriumile lugude tegemises osalemise võimaldamine
Lugejakirjad	Meediamonitooringu veebilehed
Paranduste/vabanduste rubriigid	Meediakriitika alase arutelu ülekanded veebis
Lugejakirjad	Meediakriitika sotsiaalmeedias
Ombudsmanid	Netikommentaariid
Kutseajakirjad	Toimetuse blogid jpm.
Pressinõukogud jpm.	Ajakirjanike, meediaekspertide blogid jpm.

Viimastel aastatel rõhutatakse meediasüsteemide puhul koostööefekti: ehk üksikute meediasüsteemide mõju võib küll iseseisvalt väike olla, ent „võrgustikuna“ suudavad need märgatavamalt kasu tuua (Fengler et al 201; Newton et al 2005; Phillips et al 2011). Siinkohal on tugevalt potentsiaali just innovaatilistel meetmetel. Hea näitena võib nimetada sotsiaalmeediat, mille laiaulatuslikkus ja interaktiivsus võimaldab ühendada mitme erineva aruandekohustusmeetme funktsioone (kasvõi ajalehtede Facebooki lahendused, kus on täidetud nii vahetu tagasiside kui selgituste roll).

Hoolimata MAS-ide erinevustest, edendavad need meedia aruandlust ning muudavad seda kvaliteetsemaks peamiselt ajakirjanduse jälgimise, monitooringu, hariduse ja tagasiside kaudu. Aruandekohustussüsteemide peamine teoreetik Bertrand rõhutab siinkohal MAS-ide arendamisel ja rakendamisel taas meediaomanike ning ajakirjanike rolli, kuna see on neile endile kasulik. Veel peab ta MAS-ide loomist oluliseks lisanduseks traditsioonilistele pressinõukogudele, sest varasemale kirjandusele viidates käsitleb ta pressinõukogusid kui meediatööstuse suhtekorralduslikku katset hoidmaks valitsust ajakirjandusele rangemaid

reegleid seadmast ja veenmaks avalikkust, et nende huvide ja õiguste eest seistakse. Seetõttu aitaks MAS-ide loomine ja ellu viimine tuua ühiskonda ajakirjandusele lähemale ning suurendada meedia ja ajakirjandusliku loomisprotsessi läbipaistvust, parandades selle kaudu meediaorganisatsioonide mainet.

Lisaks Bertrandle on aruandekohustussüsteemide efektiivsust peamiselt uue meedia kontekstis uurinud saksa ning hollandi teadlased Richard van der Wurff ja Klaus Schönbach (2010). Nende jaoks on kesksel kohal ajakirjanduse läbipaistvus ning seda tagada püüdvad mehhanismid. Väidetavalt peavad ajakirjanikud auditooriumit võtma tõsisemalt kui kunagi varem, tutvustades neile konkreetse loo tegemise protsessi, oma otsuseid ja motiive. Singer (2005; 2011), koos Domingo ja Heinoneniga (2008) näevad blogides alternatiivi klassikalisele ajakirjandusele ning väidavad, et need aitavad suurendada ka ajakirjanike autonoomiat, sest blogis võib ajakirjanik kirjutada nii ausalt kui võimalik, muretsemata näiteks reklaamiandjate huvide või ajalehe poliitiliste suundadega vastuminemise pärast (muidugi, kui tegu on ikka ajakirjaniku isikliku blogiga, mis ei ole sõltuvuses juba järgmisest reklaamist).

Kuigi üldiselt liigub meedia suurema läbipaistvuse kehtestamise suunas (paljuski tänu Interneti loodud võimalustele), ei ole hiljutiste uuringute taustal mitte kõik meediatootjad MAS-ide suhtes positiivselt meelestatud, vaid näevad nendes ohtu iseendale ja pressivabadusele. Bertrand (2005: 8) väidab, et ajakirjanikud näitavad meedia aruandlussüsteemide osas palju suuremat vastumeelsust kui meediaorganisatsioonide juhtisikud: „Põhjusteks tuuakse nende ajanõudlus, keelav ja solvav iseloom. Vastuseis on enamasti tingitud ebakompetentsete ja ebaausate ajakirjanike hirmudest. Teisalt kardavad mõned ajakirjanikud MAS-e ja aruandluse suurendamist ameti vähese autonoomia tõttu: sest kui ajakirjanik ei ole iseseisev ja on mõjutatud kõrgemalt tulevatest faktoritest, ei saa teda ka vastutusele võtta.“. Siinkohal kerkib taas esile küsimus ajakirjanike autonoomia kohta, mistõttu võib väita, et efektiivse aruandluse toimimiseks peavad ajakirjanikud olema ka individuaalselt autonoomsed. Lisaks ajakirjanike vastumeelsusele takistab aruandekohustussüsteemide tugevat mõju nende „soovituslik“ iseloom ja mitmeti mõistetav tähendus erinevates toimetustes. Uuringud näitavad, et ajakirjanduseetika koodeksitel on küll efektiivne mõju, ent enamasti järgitakse just neid reegleid, mille loomisel on ajakirjanikud saanud ise sõna sekka öelda (Boeyink 1994, 1998; Pritchard & Morgan, 1989; Newton et al 2005 kaudu), mis muudab universaalsete reeglite kehtestamise keerulisemaks. Ka on kollase ja valge ajakirjanduse vahelised piirid üha enam ähmastumas, mistõttu raskendab otsustamist, kus ja kuivõrd eetikanormid kehtivad ja mitte.

Keith (2005) märgib, et kõige efektiivsemateks sisemisteks süsteemideks on toimetusesisesed ajakirjanikele suunatud mehhanismid, sest ülemuse või kolleegide tagasiside on otseselt seotud ajakirjanike töökoha püsimisega. Samuti on levinud paranduste avaldamine. Seevastu näiteks ajakirjandusalastel ajakirjadel on vähene mõju, sest uuringute põhjal enamik ajakirjanike neid ei loe (Fee, 2001; Keith, 2003; Weaver ja Wilhoit 1996; Newton et al 2011 kaudu), akadeemilisest ajakirjandusanalüüsist rääkimata. Pressinõukogude võime on samuti küsitav, sest nende rahaline ja ka sisuline toimimine sõltub otseselt meediaväljaannetest, kelle tegevust nad jälgima peaks.

Kokkuvõtlikult mõjutab meediasüsteemide efektiivsust suuresti neid ümbritsev ajakirjandussüsteem ja ajakirjanduskultuur. Tähtsat rolli mängivad meediaturu suurus, väljaannete ja ajakirjanike sõltumatus, harjumused ja tõekspidamised.

1.3. Meedia aruandluse ja meediakriitika olukord Eesti kontekstis

Praegust Eesti ajakirjandusmaastikku on peamiselt kujundanud põlvkonna vahetus 1990ndate algul ja sellest tingitud suur noorte ajakirjanike osakaal. Ka annavad tunda kõrge pressivabadus ja vähene riigivõimu sekkumine. Võrreldes teiste siirdeühiskondadega iseloomustavad Eesti ajakirjandust sõltumatus poliitikast, läänelikud standardid ning viimastel aastatel tugev turule orienteeritus. Lauk (1997) kirjutab et, 1995. aastal ajakirjanike seas läbi viidud uuringu andmete põhjal, olid ajakirjanikud suuresti omaks võtnud informatsiooniedastaja ja valvekoera rollid, samuti oli nende jaoks oluline objektiivne ajakirjandus.

Kuigi põlvkonnavaetus, ning sellest tingitud nõukogudeaegse ajakirjanduskogemusteta ajakirjanike suur osakaal koos kõrge pressivabaduse ning ajakirjanike suurema professionaliseerumisega võinuks luua soodsa baasi efektiivsete aruandekohustust täitvate meediasüsteemide tekkeks, väidavad autorid (Loit et al 2011) , et nende areng pole nii hea, kui võiks eeldada. Pärast iseseisvuse saamist oli Balti riikide peamine prioriteet kommunistlikust süsteemist välja murda, Rössland (2005) märgib, et see ei ole hea pinnas eetika prioriteediks seadmiseks. Kahe kümnendi vältel kestnud kommertsialiseerumine ja turu väiksus (ajakirjandusväljaandeid on vähe, isegi need kelle vahel konkurents toimub püüavad haarata koguauditooriumi, pakkudes seda, mis kõigile meeldib), ajakirjanike vähene

autonoomia ja arv (kõik tunnevad kõiki ning levib põhimõtte „kolleegi ei kritiseerita“) pigem takistavad, kui innustavad meedia aruandluse teket.

Ka ajakirjanikud ise ei näe meedia vastutusel ega läbipaistvusel tervikuna suurt rolli. Uuringud (Lauk 1999) näitavad, et Eesti ajakirjanikud tunnevad küll vastutust individuaalse loomingu osas ja 93 protsenti ka oma organisatsiooni tehtud töö ees, ent Eesti ajakirjanduse eest oli valmis vastutust võtma alla poole (42%) ajakirjanikest. Seega on suuremale osale ajakirjanikest nende tööandjate ambitsioonid või huvid olulisemad ja lähedasemad, kui meedia kvaliteet tervikuna (Lauk 1999: 103-104). Samuti on 1995. aasta andmete põhjal ajakirjanike seas levinuim seisukoht, et meediaorganisatsioon teeb enamiku otsuseid.

Uuemate uuringute põhjal (Kasenõmm 2011; Kangur 2009) ei ole ajakirjanike suhtumises ega tööviisides palju muutunud. Kuigi ajakirjanike professionaalsuse tase on aastatega tõusnud, ja tuntakse üldist vastutust ühiskonna ja avalikkuse ees, lähtudes eelkõige sisemistest ja professionaalsetest väärtustest, ei ole ajakirjanduse kvaliteet ega ajakirjanike tööviise mõjutavad tegurid vahetunud – jätkuvalt domineerivad toimetuse ettekirjutused. Sageli lähevad aga ajakirjanike sisemised väärtused toimetuse ees lasuva vastutusega konflikti ning reeglina jääb sel puhul peale viimane, mille juures tulevad mängu ärilised huvid sotsioloogiliste ja kultuuriliste ees. See on tõsine ohumärk, sest ajakirjanike professionaalsus on üks paremaid ja usutatavaid eeldusi aruandluse tagamiseks, ent see ei ole efektiivne ilma ajakirjaniku individuaalse autonoomia ja vastutustundeta. (Harro & Balcytiene 2005: 26).

1. 3. 1 Meedia aruandekohustusmehhanismid Eestis

Kõige hilisema Eesti ajakirjanduskultuuri ja meediasüsteemi käsitleva uuringu (Loit et al 2011) märksõnaks on killustunud aruandlus – ehk siin puudub ühtsus. Meedia aruandekohustussüsteemid on küll olemas, ent nende kasutajaskond ning rakendatus erineb väikeses riigis suuresti. Kõneleb sellest tõsiasigi, et Eestis on kaks põhimõtteliselt erinevat ajakirjanduse eneseregulatsiooniga tegelevat institutsiooni (Pressinõukogu ja Avaliku Sõna Nõukogu), mispuhul kahe sarnase organisatsiooni paralleelne toimimine on pigem tinginud polariseerumisi ning vastandumist.

Harro-Loit ja Balcytiene (2005) väidavad, et efektiivne meedia aruandlussüsteem, peaks arvesse võtma kõiki kolme osapoolt: seaduslikku raamistiku eneseregulatsiooni ja avalikkuse kontrolli.

Seaduslikul tasandil reguleerivad Eestis meediat osaliselt põhiseadus, ringhäälinguseadus, kriminaalmenetluse seadus, tsiviilkohtumenetluse seadus ja võlaõigusseadus.. Kuigi seadusi (nt. allikakaitse seadus) on viimaste aastate jooksul muudetud ja täiendatud, on nende mõju meediale pigem väikene kui suur. Ka võimaldavad Eesti seadused sageli „juriidiliselt on kõik korrektne“ põhimõtete tekkimist ning kohtukulude tõttu (mis on Eestis suhteliselt kõrged), ei pruugi madalama sissetulekuga inimesed kohtusse pöörduda. Seetõttu on Eestis olulisem roll eneseregulatiivsetel ja avalikkusega seotud meetmetel.

Tugeva mõjuga aruandekohustusmehhanisme, mis väljendaks efektiivset eneseregulatsiooni ja avalikkuse kontrolli, on aga Eesti kontekstis raske välja tuua. Töös oletatakse, et siin domineerivad eelkõige mitteformaalsed ja ajakirjandussisesed mehhanismid nagu näiteks toimetusesisene enesekriitika ning paranduste/vabanduste avaldamine, aga ka mõned ajakirjandusvälised meetmed nagu Interneti kommentaarid, ajakirjanike ja meediaekspertide arutelud sotsiaalmeedias ja ajakirjanike blogid.. Adekvaatne meedia enesekriitiline diskussioon on seevastu peaaegu olematu, kutseajakirjadest ning järjepideva meediakriitilise analüüsi avaldamisest rääkimata. Fengleri (2011) innovaatilised (mille innovaatus on nüüdseks juba tegelikult küsimuse all) meetmed on küll veebikommentaari ja blogide puhul olemas, ent sellisena nagu need hetkel eksisteerivad, on nende mõju küsitav. Enamjaolt reguleerimata ja lahmiva iseloomuga veebikommentaari ei pruugi alati aruandlust suurendada vaid tekitada vaenulikkust nii ajakirjanike kui ka auditooriumi seas. Olukord pole parem blogide hulgas, sest meediakriitilisi blogisid on Eestis vähe ning ajakirjanike usk nendesse kui aruandekohustusmehhanismidesse on väike (Lang 2011).

Ülejäänud võimalusi aruandekohustuse täitmise tagamiseks, nagu näiteks publitseeritud meediakriitika ja avalikud debatil, interaktiivne arutelu meedia üle, Eestis sageli ei esine. Ajakirjanduse kvaliteedi üle arutletakse peamiselt neil hetkedel, kui mõni poliitik avalikult selle valukohad välja toob ning ka siis on seisukohtade võtmine pigem jäigalt kaitsva kui diskuteeriva iseloomuga. Pressivabadus on Eestis muutunud vabaduseks pressi jaoks (Loit et al 2011:49).

1.4. MediaActi projekti eesmärk ja taust.

MediaAct (pikemalt „Meedia aruandekohustuse ja läbipaistvuse olukord Euroopas“ on 2010.aastal alguse saanud üleeuroopaline uuringuprojekt, mille eesmärk on kaardistada, analüüsida ja võrrelda 13 Euroopa riigi ajakirjanduskultuure ja aruandekohustussüsteeme.

Uuringu tulemustest lähtudes soovitakse tulevikus kujundada Euroopa Liidu ametlikku meediapoliitikat ning soovitusi ajakirjanikele ja meediaekspertidele meedia aruandekohutuse paremaks täitmiseks.

Uuringu teoreetiliseks aluseks on Daniel. C. Hallini ja Paolo Mancini seisukohad, kes tegelevad Euroopa meediasüsteemide uurimisega. Meedia aruandekohustussüsteemide puhul lähtutakse Bertrandi, McQuaili, Heinoneni ja Domingo teoreetilistest käsitlustest ning viimastel aastatel erinevates Euroopa riikides läbiviidud uuringutest.

Käesolevas bakalaureusetöös kasutatud andmestik on osa projekti teisest faasist, kus uuritakse ajakirjanike hinnanguid nende maa ajakirjanduskultuuri ja meedia aruandluse ning meedia eneskriitika hetke olukorra suhtes.

1.5. Uurimisküsimused

Bakalaureusetöö püüab välja selgitada, kuidas näevad Eesti ajakirjanikud meedia eneskriitika ja eneseregulatsiooni hetkeseisu ja arenguvõimalusi. Kuigi peamiselt keskendutakse töös aruandekohutuse, vastutuse ja meediakriitikaga seotud küsimustele, tulevad kirjutises uurimise alla ka Eesti ajakirjanduse hetkeprobleemid ja ajakirjanike tööd kujundavad tegurid, sest mõlemad mõjutavad ajakirjanike vastutustegurite ja aruandekohuste kujunemist ja tulevikku. Samuti võimaldavad laiem kontekst ja taustategurid ajakirjanike hinnanguid paremini tõlgendada ja põhjendada.

Uurimisküsimuste aluseks on MediaActi küsitluses käsitletavad teemad. Et aga kõikide ankeedis püstitatud küsimuste käsitlemiseks on bakalaureusetöö maht liiga väikene, tehti nende seast valik, keskendudes peamiselt ajakirjanike hinnangutele aruandekohutuse ja vastutuse suhtes, lähtudes eelkõige iseendast ja oma organisatsioonist. Kõrvale jäeti ajakirjandust reguleerivaid kogusid ning auditooriumit puudutavad teemad. Töös püütakse vastuseid leida järgnevatele uurimisküsimustele:

1. Missuguseid probleeme ajakirjanikud Eesti ajakirjanduses oluliseks peavad?
2. Missugused tegurid mõjutavad Eesti ajakirjanike tööviise?
3. Kuidas peaks ajakirjanike hinnangul meedia aruandekohustus toimima?
  - a. Missugused meetmed on kehtestatud ajakirjanike väljaannetes?
4. Kuivõrd ja missugusel viisil puutuvad Eesti ajakirjanikud kokku meediakriitikaga?
5. Kelle või mille ees tunnevad ajakirjanikud end vastutavana?

2. Meetod ja valim

2.1. Meetod

Bakalaureusetöö empiirilise materjali aluseks on 2011. aasta juunis ja juulis korraldatud formaliseeritud küsitlus, mille eesmärk oli välja uurida Eesti ajakirjanike seas levinud hoiakud meedia aruandekohustuse süsteemide ja ajakirjaniku vastutuse suhtes. Küsimuste puhul kasutati Lickerti intervallskaalat. Et bakalaureusetöö aluseks on üle-Euroopalise projekti andmed, oli valimi moodustamine ja küsitluse läbi viimine töö autorist olenematu.

Küsitluse eesmärgiks oli pakkuda ülevaadet iga MediaActi projektis osaleva riigi ajakirjanike ja meediaorganisatsioonide juhtide hinnangute kohta, et saadud andmeid hiljem koos erinevate meedia ekspertidega kvantitatiivselt analüüsida (MediaAct. 2012). Formaliseeritud küsitlus võimaldab haarata laia auditooriumi ja hiljem saadud informatsiooni suuremale populatsioonile üldistada. Oluline on ka tunnustevaheliste seoste arvutamine, mis aitab vastanute hulgast üles leida erinevaid tüüpe ning käitumismudeleid ja seejärel pakkuda osalisi seletusi, kuivõrd ja millest on küsitluses osalenute hinnangud mõjutatud (Berger 1998). Küsitluse eeliseks on veel selle meetodi objektiivsus, laiaulatuslikkus ning situatsioonist ja uurijast sõltumatumad tulemused, võrreldes näiteks osaluseksperimentide ja intervjuudega.

2.1. Meetodi ja uuringu kriitika

Kvantitatiivse meetodi peamiseks tugevuseks on selle objektiivsus ning üldistatuse võimalus ning süsteemsus (Neuman, 2006: 375). Sellest hoolimata, tuleb küsitlusandmete kasutamisel arvestada järgmiste piirangutega. Näiteks kalduvad inimesed vastama nii nagu on „õige“ ja kombeks ning vastuseid võivad mõjutada küsimuste sõnastus ja järjestus. Küsitlustele vastamine toimub enamasti anonüümselt ning uurija juuresolekuta, mistõttu puudub kontroll selle üle, kes ja kui iseseisvalt tegelikult vastab ning respondentidel ei ole küsimuse mittemõistmise korral võimalust uurijalt abi küsida (Jensen 2002: 216). Ühtlasi ei soodusta ankeetide iseloom süvenemist, mistõttu vastatakse sageli pealiskaudselt. Kuna tegemist on rahvusvahelise küsitluse tõlgitud versiooniga, ei ole paratamatult olnud võimalik küsitluse loomisel Eesti ajakirjanduse eripärasid arvesse võtta.

Käesolev töö ei analüüsi nende piirangute mõju detailselt, kuid tulemuste täpsuse hindamisel tasub neid silmas pidada.

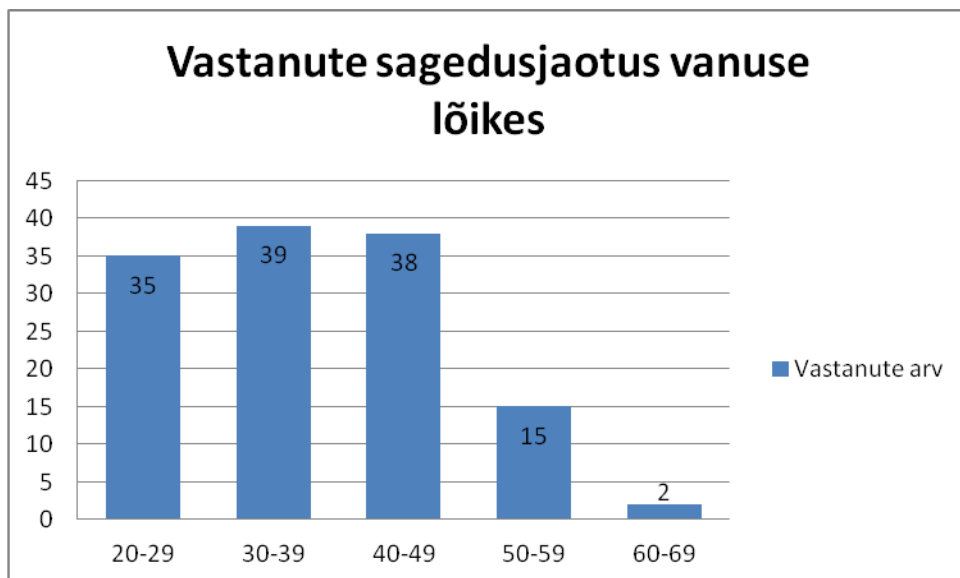
Küsitluse mõningatele puudustele vaatamata väärivad uuringu tulemused kirjeldamist, tõlgendamist ja võimalike selgituste pakkumist. Esmalt lahati andmeid ühemõõtmeliselt, millest lähtuvalt kirjutati valimi ja tulemuste kirjeldav osa. Seejärel analüüsiti tulemusi programmide SPSS ja Excel abil, kasutades mitmemõõtmelise analüüsi meetodeid, esitamaks tunnustevahelisi seoseid ja tendentse erinevate ajakirjanike gruppide seas. Kuigi küsitlusankeet sisaldas mitmeid avatud küsimusi, mis võimaldasid ajakirjanikel konkreetsete teemade osas vabas vormis arvamust avaldada, piirduti käesolevas bakalaureusetöös vaid kvantitatiivse analüüsiga antud tulemusi kõrvale jättes. Peamiselt seetõttu, et ajakirjanike avatud vastuseid oli vähe ning enamasti kirjeldasid need sisuliselt etteantud vastusevariante teises sõnastuses.

2.2. Valim

Uuringu Eesti osa valimi koostamisel said määravaks järgmised MediaActi projekti poolt kehtestatud kriteeriumid: küsitlusele vastaja pidi olema tegevajakirjanik, kes töötab täistööajaga (või eelkõige) mõne Eesti ajakirjandusväljaande või –organisatsiooni juures.

Valimi leidmiseks arvutati erinevate toimetuste kodulehekülgede ja Ajakirjanike Liidu nimekirjade põhjal Eesti ajakirjanike koguarvuks umbes tuhat ajakirjanikku. Uuringu eesmärk oli katta eestikeelset trükiajakirjandust, ringhäälingut ja veebimeediat. Ankeet küsitlusega saadeti tuhandest ajakirjanikust 670-le, pöördudes kandidaatide poole eelkõige personaalselt, ent ankeedis oli ka märge küsitluse lingi edasisaatmiseks oma kolleegile.

Küsimustik avaldati kaheks kuuks (juuni-juuli 2011) veebis ning sellele vastamine oli anonüümne. Kokku saadi 140 ajakirjaniku vastused, vanuses 21-69 (Joonis 1). Enamik respondente kuulus vanusegruppidesse 20-29, 30-39 või 40-49. Samas oli 140 vastaja seas ka 15 50-59 aastast ja 2 60-69 aastast ajakirjanikku.

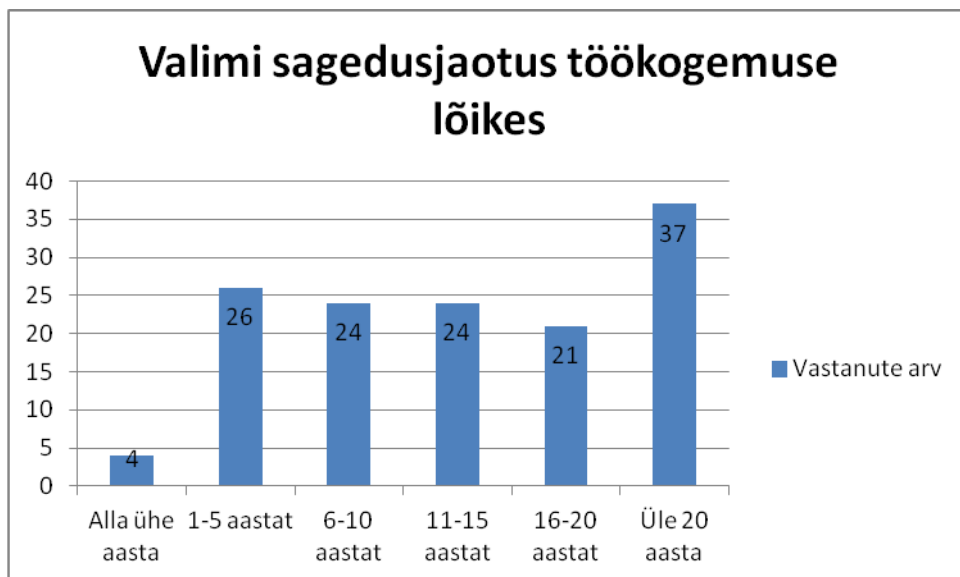

Joonis 3. Valimi sagedusjaotus vanuse lõikes

Mehi oli respondentide hulgas 51,5 % (70 vastanut) ning naised 47,1 % (64 vastanut)

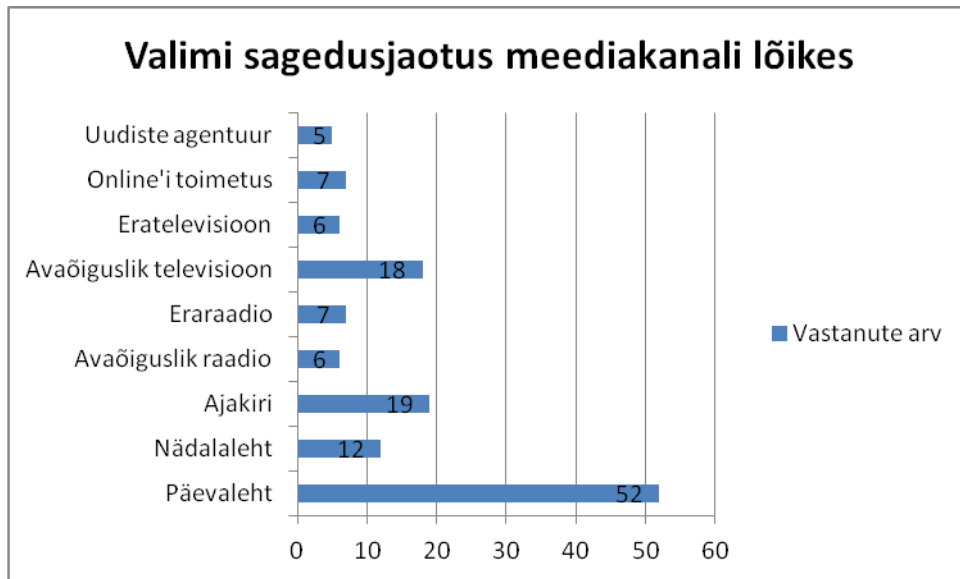
Töökogemuse osas (Joonis 4) ulatus vastanute staaž 1-5 aastast kuni 16-20 aastani.

Sealjuures kõige enam oli üle 20-aastase töökogemusega ajakirjanikke (26 %), teised grupid jagunesid enam-vähem võrdselt.

Joonis 4. Valimi sagedusjaotus töökogemuse lõikes

Meediakanalitele pilku heites olid valimis esindatud enamik ajakirjanduslike väljaannete tüüpidest (Joonis 5).

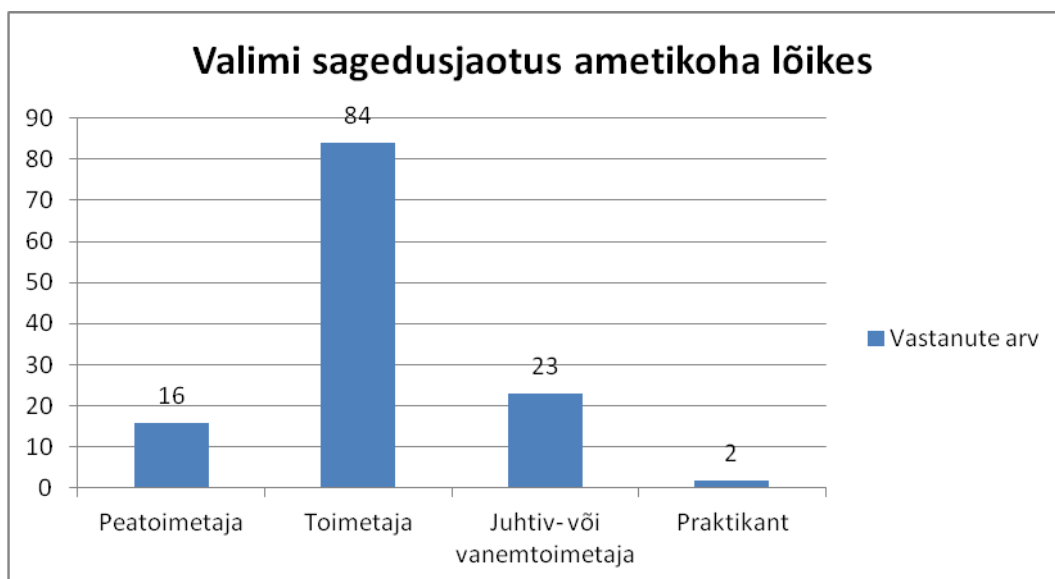

Joonis 5. Valimi sagedusjaotus meediakanali lõikes

Selget enamust esindasid päevalehtede ajakirjanikud, kes moodustasid vastajate koguarvust 39,3%, teised meediakanali tüübid jagunesid vastanute seas enam-vähem võrdselt.

Tõenäoliselt mängis rolli veidi erinev lähenemine ajakirjanikele: päevalehtede ajakirjanike poole pöördui küsitluse täitmise palvega isiklikult ja nimeliselt, seevastu ringhäälingu töötajatele saadeti küsitlus kõigile korraga.

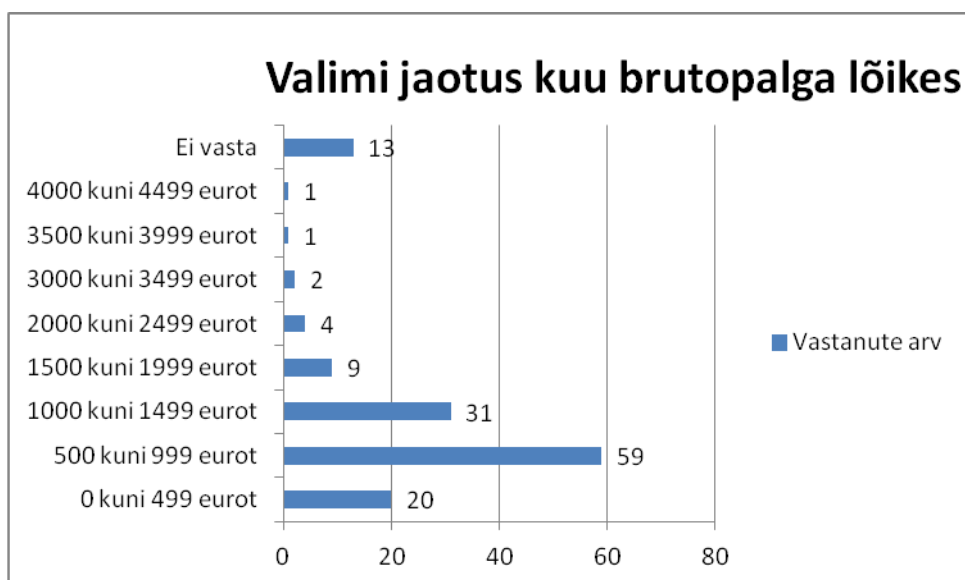
Enamik vastanud ajakirjanikest märkis oma ametiks toimetaja (Joonis 6).

Joonis 6. Valimi sagedusjaotus ametikoha lõikes

Võib oletada, et umbes pooled on neist tegelikult reporterid, sest uuringu koostajate tehtud valiku tõttu ei olnud selle küsimuse juures toimetaja ja reporteri ametikoht eristatud ning reportereid juhendati märkima toimetaja varianti. See võib olla ka põhjuseks, miks küsimusele 15 ajakirjanikku vastamata soovis jätta. Vabakutselise ametit ei valinud vastanutest keegi. Veel esines juhtiv- või vanemtoimetajaid, peatoimetajaid, praktikante ja muu positsiooniga küsitletuid.

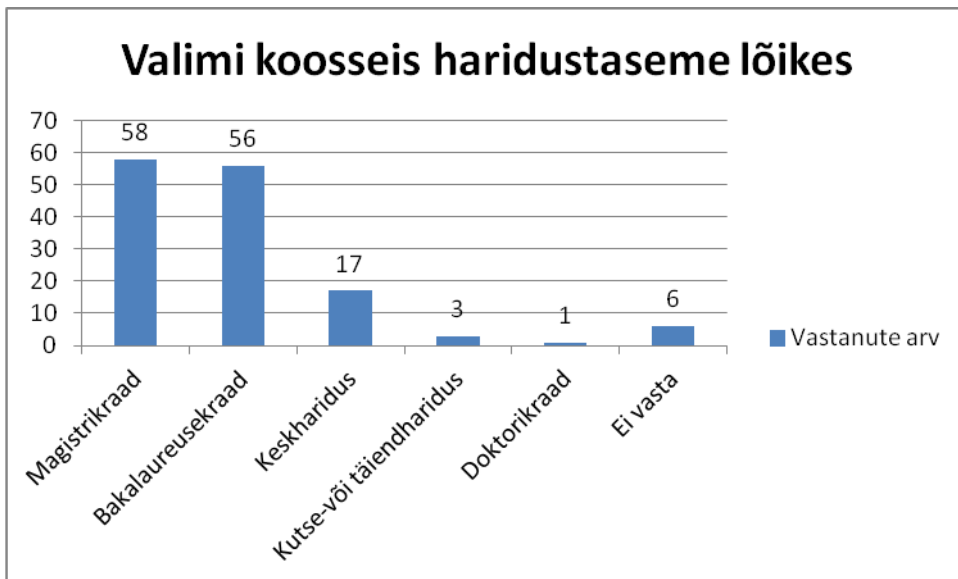
Uuriti ka ajakirjanike kuiseid brutopalkasid. Vastanute teenistus ulatub 500 ja vähem eurost kuni 4500 euroni (Joonis7).

Joonis 7. Valimi jaotus kuu brutopalka lõikes

Kõige enam on vastanute seas 500-1000 eurot kuus teenivaid ajakirjanike, järgnevad 1000-1500 eurot ja 500 või vähem eurot teenivad vastanud. Ülejäänud valimi puhul on ajakirjanike arv pöördvõrdelises seoses palgakasvuga. Samas ei olnud küsitletute seas ühtegi ajakirjanikku, kelle kuupalk jääks vahemikku 2500-2999 eurot.

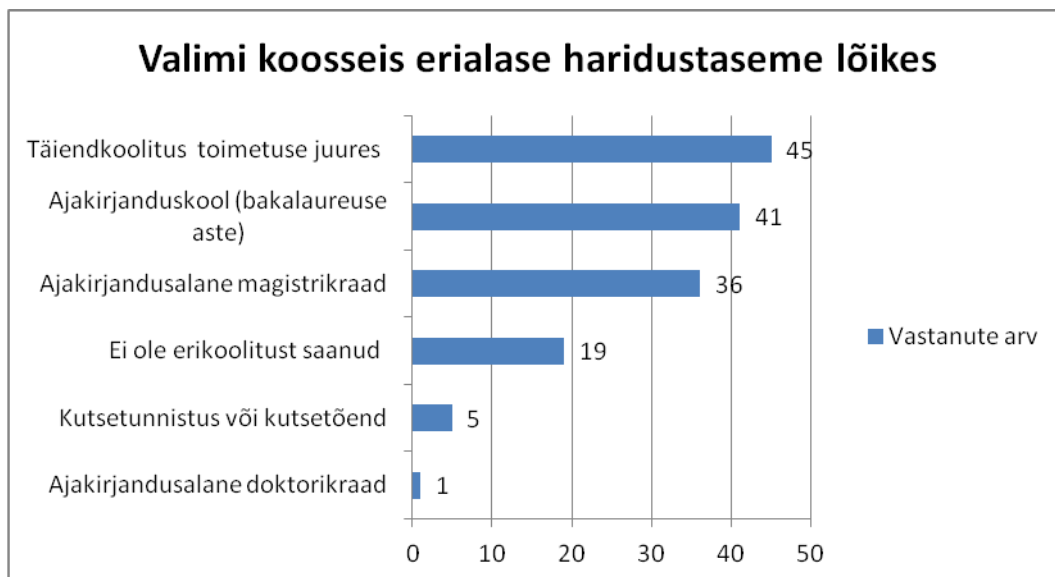
Enamik vastanutest on kas bakalaureuse- või magistrikraadi omanikud (Joonis 8) (küstiti üldise haridustaseme olemasolu, olenemata kas tegu oli ajakirjandusala kraadi või mõne muu erialaga).

Joonis 8. Valimi sagedusjaotus haridustaseme lõikes

140-st küsitlenust 17 märkis oma kõrgeimaks hariduseks kesk- või gümnaasiumihariduse, 3 kutse- või täiendhariduse ning 1 doktorikraadi olemasolu.

Erialase hariduse küsimuse (Joonis 9) juures selgus, et suurem osa ajakirjanikest on saanud vähemalt mingisugusel tasandil ajakirjanduslikku haridust, olgu selleks siis täiendkoolitus toimetuse juures, bakalaureuse kraad ajakirjanduses või magistrikraad ajakirjanduses.

Joonis 9. Valimi jaotus erialase haridustaseme lõikes

Siiski ei saa andmete puhul konkreetset öelda, kui palju nende seas on vaid täiendkoolitusega ajakirjanikke, sest vastanud võisid märkida mitu varianti ehk vastanute seas võib olla ajakirjanduse alal ülikooli lõpetanud, ent ka toimetuse juures koolitust saanud ajakirjanikke.

Statistika põhjal nähtub, et 140 ajakirjaniku seas on peaaegu võrdselt nii mehi kui naisi, esindatud on erinevad vanusegrupid, meediakanalid ning haridustasemed. Suurimad erinevused ilmnesid meediakanalite lõikes, kus domineerisid päevalehtede ajakirjanikud, teiste tunnuste juures jaotus valim küllaltki võrdselt, välja arvatud tööpositsiooni puhul, kus toimetajate ja reporterite eristamine on võimatu. Kui päevalehtede domineerimine ei tohiks teooriast lähtudes uuringu tulemusi mõjutada, kuna seotust meediakanali ja eetiliste tõekspidamiste vahel pole täheldatud, võivad teooria peatükis välja toodud tähelepanekute taustal (Anderson & Leigh 1992) toimetajate ja reporterite hinnangud erineda.

3. Tulemused

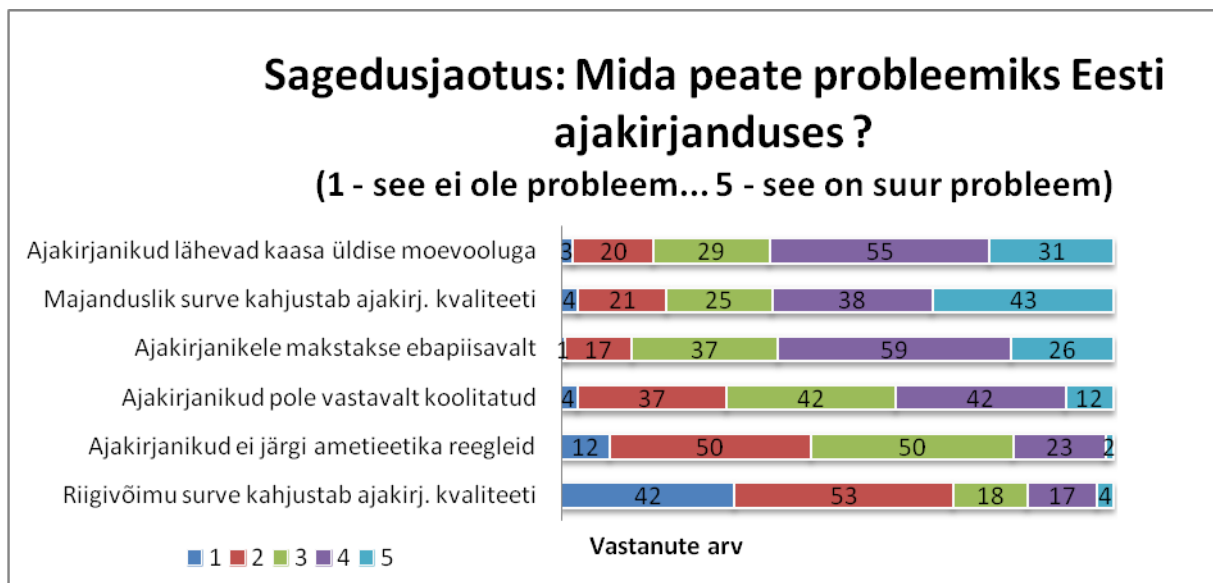
Käesolevas peatükis tuuakse välja küsitlusest selgunu uurimisküsimuste lõikes ning ankeedis esinenud küsimuste kaupa. Bakalaureusetöö teemat mittepuudutavate küsimuste vastuseid ei kajastata. Hinnanguid käsitlevad küsimused ehitati üles intervallskaaladele, mis ulatusid ühest viieni, kus viis tähendas alati kõige tugevamat või sagedamat nõustumist/ toetust/ esinemist ning üks kõige nõrgemat. Sama põhimõtet järgiti ka tulemuste esitamisel.

Igas alapeatükis kirjeldatakse esmalt vastuste sagedusjaotust ning seejärel tuuakse esile korrelatsioonianalüüsis selgunud käitumismudelid (kuivõrd ühise taustaga ajakirjanike hinnangud kokku langesid ning kas seaduspärasusi esines ka temaatiliselt sarnaste tunnuste puhul). Sagedusjaotused on illustreeritud joonistega ning korrelatsiooni tabelid kätte saadavad Tartu Ülikoolist või autorilt.

Andmete tõlgendamise puhul on oluline märkida, et kuigi enamiku ankeedis esitatud küsimuste puhul esines üksikuid, ent statistiliselt olulisi seoseid, ei saa andmeanalüüsi algelisuse ning küllaltki väikese valimi tõttu suuremaid üldistusi teha. Mustrid on enamasti pigem juhuslikud, kirjeldavad küsimuse lõikes vaid üksikuid tunnuseid ning korrelatsioonikordajad jäid ~ 0.3 piiresse või alla selle. See tähendab, et üks tunnus seletab tavaliselt vähem kui kümnendikku. Seetõttu tuleb meeles pidada, et järgnev peatükk esitab eelkõige statistiliste seoste olemasolu ja otsib võimalikke seaduspärasusi ning seletusi seal, kus see algse analüüsi põhjal on võimalik või loogiliselt järeldatav.

3.1. Probleemid Eesti ajakirjanduses

Ajakirjanduse aruandekohustuse ja läbipaistvuse olukorra ning arenguvõimaluste paremaks mõistmiseks tuleks esmalt vaadelda taustsüsteemi, milles need eksisteerivad: Eesti ajakirjandust tervikuna. Üldise keskkonna probleemid võivad ühest küljest konkreetsete aruandekohustussüsteemide vajalikkust suurendada, teisalt nende toimimist takistada, mistõttu loob valukohtade kirjeldamine vajaliku baasi võimalikeks selgitusteks ülejäänud tulemuste tõlgendamisel. Vastanud ajakirjanike hinnanguid erinevate etteantud probleemide olulisusele kirjeldatakse järgneval joonisel (Joonis 10).

Joonis 10. Probleemid Eesti ajakirjanduses

Kõige suuremate probleemidena nägid respondendid ajakirjanike kalduvust minna kaasa moevooludega, majandusliku surve kahjustavat mõju ajakirjanduslikule kvaliteedile; ning ajakirjanike liiga madalaid palku.

Esimese kahe väite kõrged toetusprotsendid näitavad kõnekalt, et Eesti ajakirjanikud muretsevad eelkõige ajakirjandusliku sisu üle – keskmiseks, suureks või väga tugevalt probleemseks pidas kvaliteedi ja sisu olukorda ligi 84% kõigist vastanutest. Sealjuures ilmnes mõlema tunnuse vahel ka statistiliselt oluline ja ootuspärane seos, sest meediahaibi loomist ja moevooludega põhjendatakse sageli just majandusliku survega.

Majandusliku surve kahjustav mõju ajakirjanduslikule kvaliteedile ja osaliselt sellest tingitud meediahaibi tootmine peegeldavad nii mujal maailmas kui ka Eestis valitsevaid ja üha enam süvenevaid ajakirjanduse kommertsialiseerumise ja kolletumise tendentse (Fengler et al 2011; Loit et al 2011), mistõttu on loomulik ja ka eeldatav, et ajakirjanikud, ja just nemad eriti, vastavaid trende täheldasid.

Ühtlasi oodatavad on vastanute tugevad reaktsioonid palgaküsimuste osas, sest viimase majanduskriisi taustal ei ole ajakirjanike palgad eriti tõusnud; eestlased hindavad kõrgelt materiaalseid väärtusi ja on edasipüüdlikkud, mis paneb neid alati kõrgemat palka soovima; ning võrreldes teiste töövaldkondade ja ametivendadega mujal Euroopas, on ajakirjanike

palgad tõepoolest madalad. Seejuures pidasid probleemi võrdselt oluliseks nii need vastanud, kelle kuine tööalane sissetulek oli alla 500 euro kui ka need, kes teenisid kaks või kolm korda rohkem, mis näitab, et palku peavad madalaks kõik ajakirjanikud ja konkreetsed juhtumid siinkohal rolli ei mängi. Vaatamata probleemi tõsidusele ei põhjenda ega peegelda palgaküsimus kuidagi Eesti meedias levivaid aruandluse trende ega hinnanguid (seoseid ühegi tunnusega ei ilmnenu, ka varasemates uuringutes ei täheldata seost palga ega kriitikameelsuse puhul), mistõttu peetakse palgataset Eesti ajakirjanduses probleemiks sõltumatult vaadetest teistele küsimustele.

Veidi vähem oluliseks, ent siiski valdavaks probleemiks, peeti ajakirjanike vähest koolitust ja mõneti ka ametireeglite rikkumist. Mõlemad murekohad on taas seotud sisu tootmise ja kvaliteedi küsimusega, sest vajakajäämised teadmistes ning reeglite rikkumised võivad põhjustada nii mitte kvaliteetse sisu loomist kui ka alla vandumist näiteks reklaamisurvele (Conway & Groshek 2009).

Mõistmaks, kuid võrd võisid ajakirjanike hinnangud olla seotud nende vanuse, töökogemuse, ametikohaga, tasuks vaadelda erinevate muutujate vahelisi seoseid. Üldiselt sotsiaaldemograafiliste tunnuste ja probleemide vahel konkreetseid ning tugevaid seaduspärasusi ei ilmnenu, ent üksikute väidete osas saab mõningaid tähelepanekuid välja tuua. Näiteks mängis ajakirjanike koolituse ja ametireeglite täitmist puudutavate tunnuste puhul rolli haridustase, kus koolituse probleemi nägid suuremana bakalaureusekraadi mitteomavad ajakirjanikud ning ametireeglite rikkumist täheldasid rohkem kõrgemalt haritud ajakirjanikud. Veel esines positiivne korrelatsioon vastanute töökohta ja moevooludega kaasaminemise vahel: probleemi hindasid teistest veidi suuremaks avaõiguslikus meedias, eratelevisioonis ja *online* toimetustes töötavad ajakirjanikud.

Avaõigusliku meedia puhul võivad rolli mängida Eesti Rahvusringhäälingu selgelt kirja pandud reeglistik (vt. Eesti Ringhäälingu Seadus), mis eeldab meediatootmisel ja -vahendamisel mitmekesisuse ning sõltumatuse jälgimist, seetõttu võivad reeglitest enam informeeritud ajakirjanikud ka probleemidesse kriitilisemalt suhtuda. *Online* ajakirjanikud puutuvad oma igapäevatoos aga „klikkide“ jahtimise, ja reklaamitulust sõltumisega kõige enam kokku ning seeläbi võivad nad ka probleemi teravamalt tunnetada.

Analüüs toimus ka hinnanguid küsivate tunnuste lõikes (näiteks: kas enam kriitikat teinud ajakirjanikud tunnetavad ka probleeme enam), mille põhjal ilmnes selgelt, et ühte probleemi oluliseks pidanud ajakirjanikud olid tundlikumad ka teiste probleemide osas. Aruandekohustuse lõikes esines oluline seos veel majanduslikku survet suuremaks probleemiks pidanud ajakirjanike ja ajakirjanduslikku kvaliteeti suurendavaid meetmeid enam taganud organisatsioonides¹ töötavate vastanute vahel. Mis võib tähendada, et probleemide osas tundlikumad ajakirjanikud valivad ka „kvaliteetsemaid“ tööpaiku või kvaliteeti enam tagavatel organisatsioonidel on ajakirjanike arusaamadele mõju. Mõneti kinnitab see tendents eelpool mainitud seisukohta (Bertrand 2005), et aruandekohustusmehhanismide rakendatus sõltub suuresti ajakirjanike suhtumisest. Ülejäänud seosed esinesid vaid üksikute tunnuste ja probleemide puhul ja olid võrdlemisi nõrgad, mistõttu nende kirjeldamine ei ole siinkohal otstarbekas.

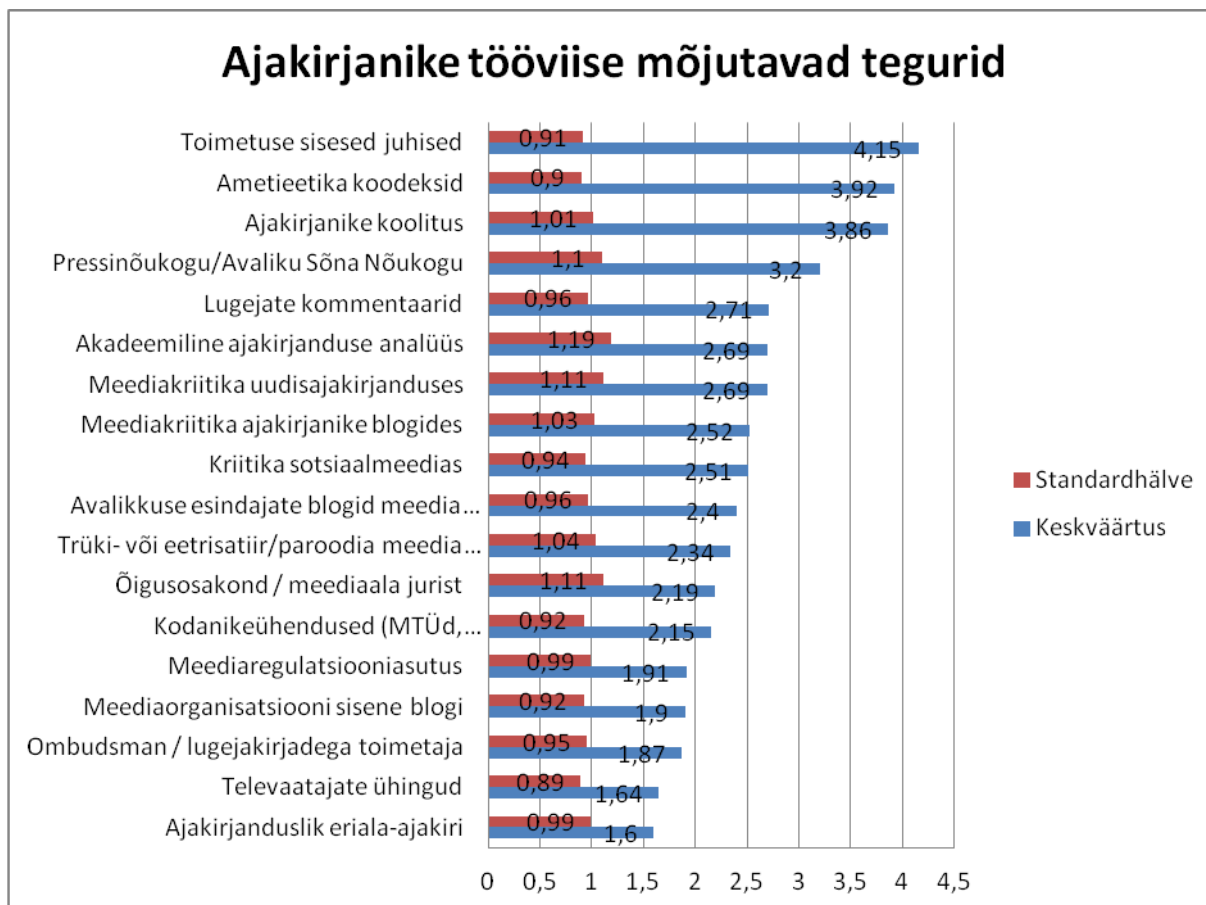
Kokkuvõtlikult saab öelda, et ajakirjanikud muretsevad enim aruandekohustusega oluliselt seotud teemade üle nagu ajakirjanduslik sisu ja kvaliteet, millest otseselt või kaudselt kõnelevad kõik oluliseks peetud probleemid. Sarnaselt vastanud ajakirjanike gruppide väljatoomine on keerukas, sest tugevaid ega laiapõhjalisi seoseid ei ilmnenud. Seetõttu võib oletada, et probleemid Eesti ajakirjanduses on nii tugevad ja selged, et neid tunnetavad enam-vähem ühtselt kõik ajakirjanikud või on valim liiga väikene, et kindlaid seaduspärasusi esineks.

3.2. Ajakirjanike tööviise mõjutavad tegurid

Jõudes ajakirjanike tööviise mõjutavate tegurite juurde, paluti respondentidel hinnata, kui võrd mõjutavad etteantud tegurid nende teguviise (Joonis 11). Skaala ulatus „5-st“ - suur mõju „1-ni“ – mõju puudub.

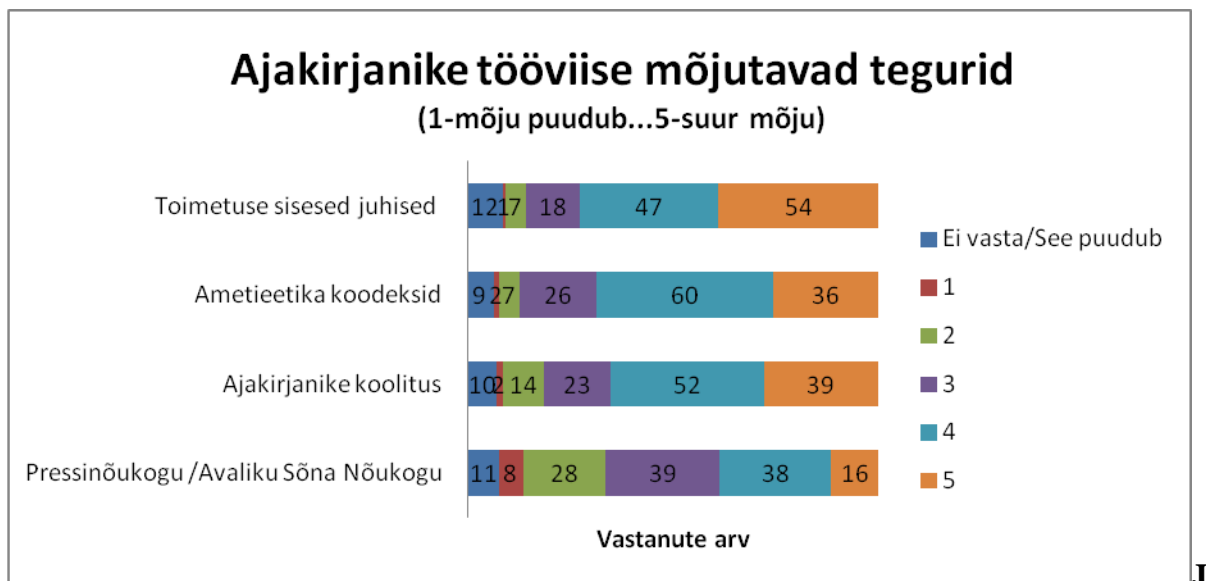
---

¹ Uuringus paluti ajakirjanikel hinnata, kui võrd nende organisatsioonides ankeedis etteantud kvaliteedimeetmeid esineb. Vt. edasi peatükk 3.2.3

Joonis 11. Ajakirjanike tööviise mõjutavad tegurid

Vastanute hinnangul mõjutavad ajakirjanike tööviise tugevalt (Joonis 12) toimetuse sisesed juhised, ametieetika koodeksid ja ajakirjanike koolitus. Keskmiselt mõjutab ajakirjanikke ka Pressinõukogu/Avaliku Sõna Nõukogu .

oonis 12. Vastanute sagedusjaotus mõju omavate tegurite juures

Ülejäänud ankeedis märgitud teguritel mõju puudub. Mõlemad tulemused on küllaltki ootuspärased, samuti on standardhälbeid arvesse võttes antud küsimuses valim üpris homogeenne (Joonis 11). Tugevat mõju omavad tegurid on need, millega peaksid tahes-tahmata enamik Eesti tegevajakirjanikke kokku puutama, seevastu vähese mõjuga tegurite seas esines mitmeid Eesti ajakirjanduses vähelevinud valikuid nagu näiteks televaatajate ühingud, meediaorganisatsioonisisene blogi ja eraldi lugejakirjadega tegelev toimetaja (enamasti tegelevad Eestis sellega arvamustoimetajad). Blogide vähest mõju täheldasid oma tööviisidele ka Langi (2011) läbiviidud intervjuudes.

Küsimuse lõikes on omavahel kõige tugevamalt seotud sisuliselt sarnased tunnused. Näiteks tunnetavad toimetusesiseseid juhiseid kõrgemalt hindavad ajakirjanikud enam ka teiste toimetusega seotud tegurite (nt. õigusosakonna juristi, meediasisese organisatsiooni) mõju. Samuti on lähedalt seotud ka meediat reguleerivate seaduste ja ametieetika koodeksite ja pressinõukogu mõju.

Ajakirjanike tööviiside mõjutavate tegurite ja vastutustunde küsimuses ilmnes seoseid peaaegu kõigi tunnuste puhul. Selgeid käitumismustreid on aga raske välja tuua, sest mõjuteguritega on korrelatsioonis nii sisemised kui ka välimised vastutustegurid. Ajakirjanike eneseregulatsioonialaste hinnangute juures kerkisid esile taas seosed moraalsete ja professionaalsete tegurite seos ametialaste väärtushinnangutega, ehk ajakirjanikud, kellele läheb korda auditooriumikriitika ja hindavad kõrgelt ajakirjaniku vastutustunnet, on rohkem

mõjutatud meediakriitikast, koolitusest ja eneseregulatsioonist lähtuvatest teguritest. Ajakirjandussisese kriitika puhul ilmneb kõige enam seoseid õigusosakonna/meediaala juristi, meediakriitika ajakirjanike blogides, avalikkuse esindajate blogide meedia kohta ja trüki-või eetrisatiir/paroodia meedia kohta. Mida olulisemaks peeti nende tegurite mõju, seda rohkem tunnetati ajakirjanike ja avaliku elu tegelaste kriitikat erinevates meediumides. Samas hindasid vastanud neid konkreetseid mõjutegureid ja kriitika sagedust väga madalalt ehk sisuliselt nende mõju ega kriitikat Eesti ajakirjandusmaastikul ei esine (vt. ptk-d 3.4 ja 3.5) seetõttu ei saa siinkohal tegelikult sisuliselt midagi väga järeldada, tegu võib olla üksikute vastajate eelistustega ning selgeid tendentse või põhjuseid välja tuua on raske.

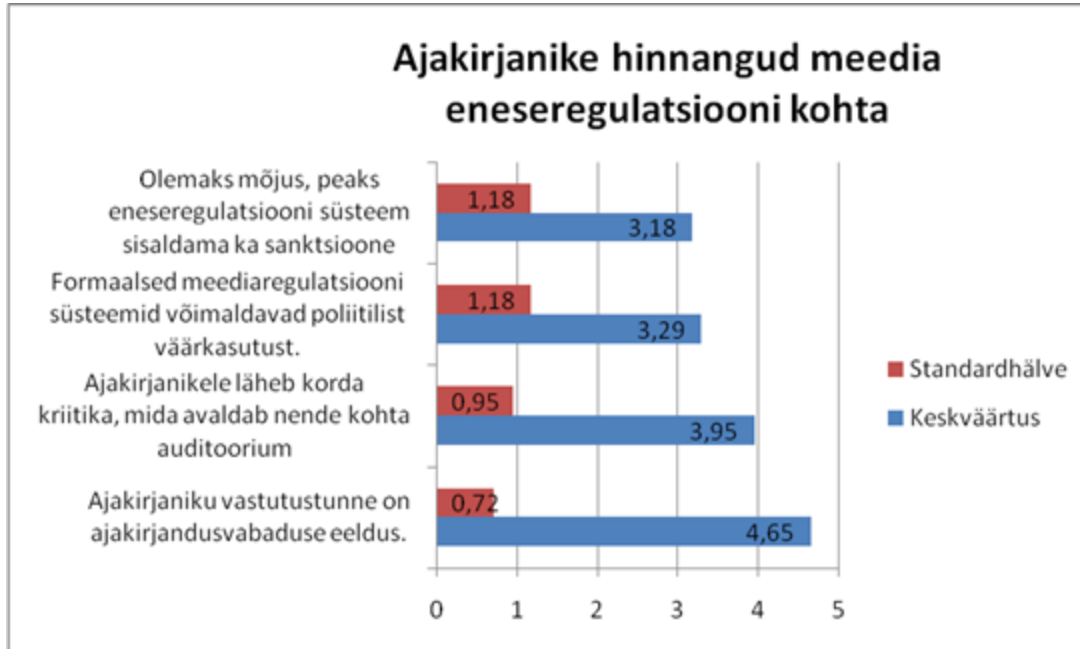
Ajakirjanike tööviise mõjutavate tegurite osas esines enim seoseid majanduslikku survet, moevooludega kaasaminemist ja meediahaibi loomist ning ajakirjanike palka puudutavate tunnuste puhul. Märkimist väärivad positiivsed seosed toimetusesiseste juhiste, ombudsmanide/lugejakirjadega tegeleva toimetaja, ajakirjanike koolituse ja ametieetika koodeksite juures. Korrelatsioonid teiste teguritega on ebaolulisemad (nt. televaatajate ühingud), sest nende olemasolu nii Eesti ajakirjandusmaastikul kui ka vastajate hinnangul (vt. ptk.3.4) on marginaalsed.

Ajakirjanike tööviise puudutavate teguritega olid positiivses seoses enamik läbipaistvusemehhanisme puudutavatest tunnustest. Samas ilmnis aga huvitav tendents, kus korrelatsioone just toimetuse ja nii-öelda tsunftisestest tegurite puhul (nagu toimetuse sisesed tunnused, akadeemiline ajakirjandusanalüüs, ajakirjanduslik eriala-ajakiri ja akadeemiline ajakirjandusanalüüs) ei esinenud või esines harvemini. Siit ilmneb taas mõnetine ebakõla mitmete autorite (Kangur 2009, Bertrand 2005, McQuail 2003) mainitud ebakõla toimetuse (enamasti kõrgemal positsioonil töötavate a enam majanduslikust survest mõjutatud ajakirjanike) ja professionaalsete väärtuste vahel.

3.3. Ajakirjanike hinnangud meedia aruandekohustussüsteemide osas

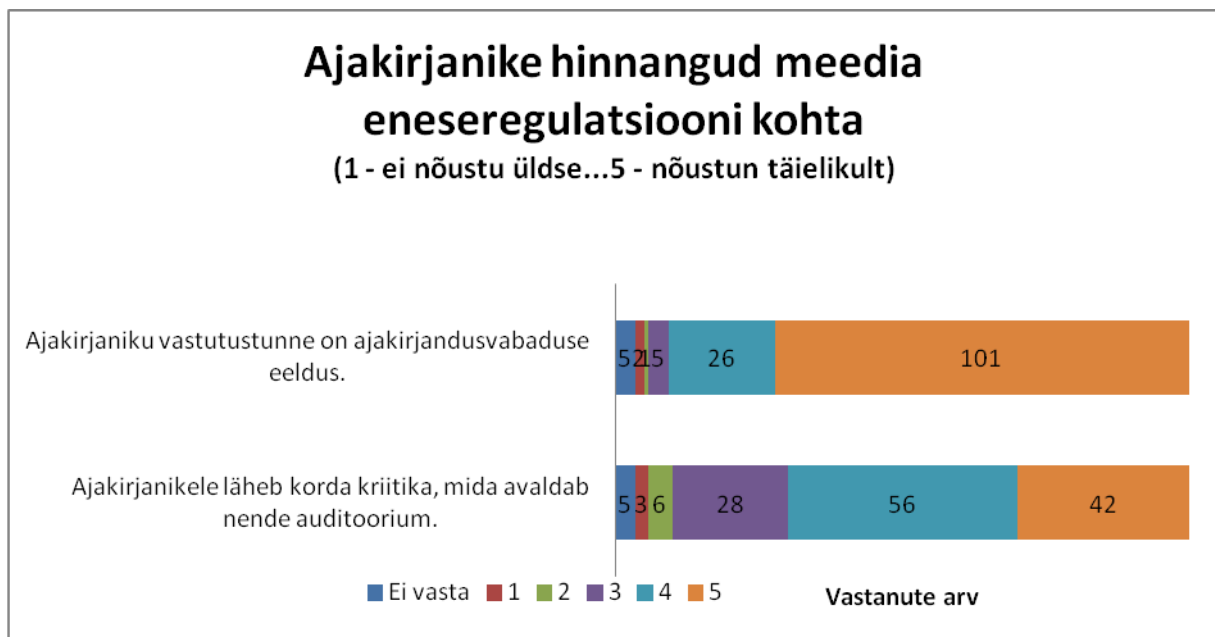
3.3.1. Vastanute hinnangud ajakirjanduse eneseregulatsiooni suhtes

Respondentidel lasti märkida, kui võrd nõustuvad nad nelja erineva eneseregulatsiooni puudutava väitega viie palli süsteemis, kus viis kirjeldas täielikku nõustumist ja üks nõustumise puudumist, tulemusi kirjeldavad joonised 13 ja 14.

Joonis 13. Ajakirjanike hinnangud meedia eneseregulatsiooni kohta

Küsitletud ajakirjanikud nõustusid kõigi ankeedis esitatud väidetega, sealjuures peaaegu täielikult, et ajakirjaniku vastutustunne on ajakirjandusvabaduse eeldus ja ajakirjanikele läheb korda kriitika, mida avaldab nende kohta auditoorium (Joonis 14).

Joonis 14. Ajakirjanike hinnangud meedia eneseregulatsiooni kohta: kõrgeima keskväärtusega tunnused.

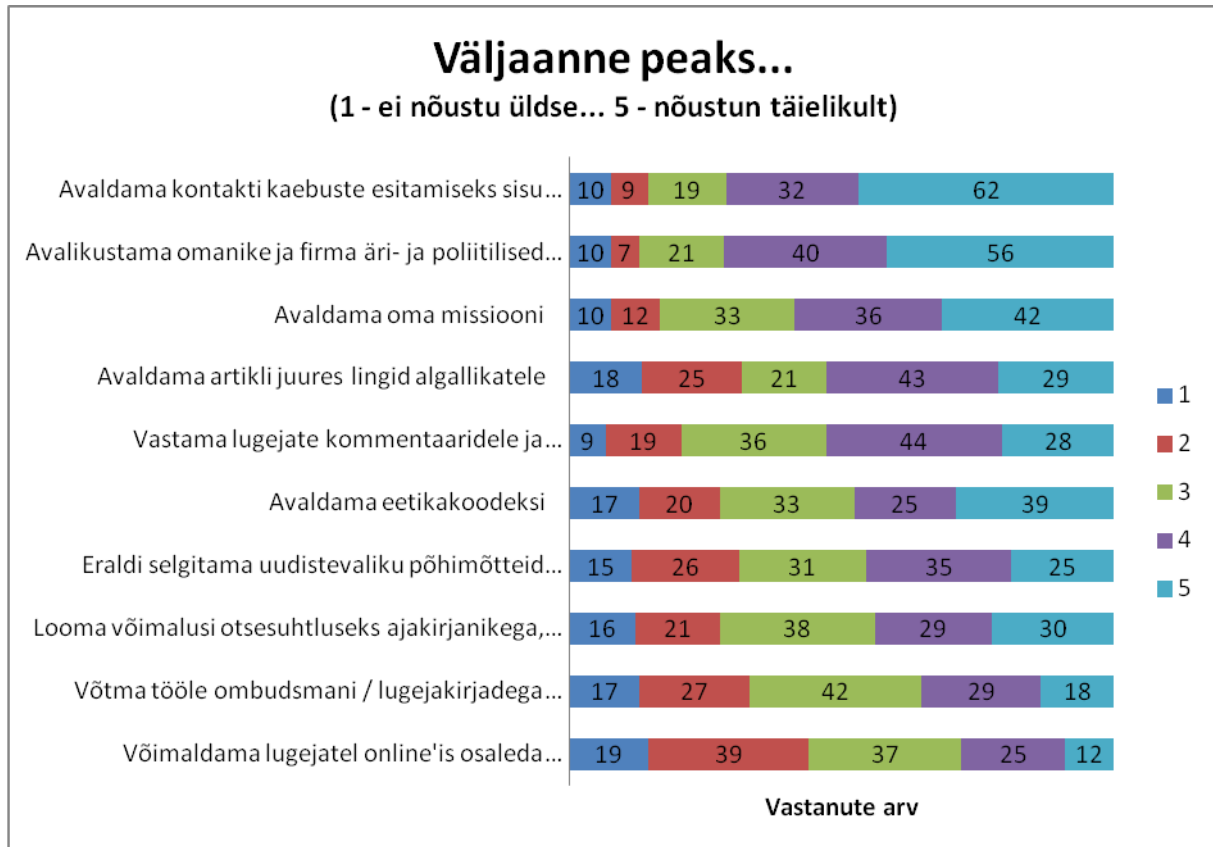
Ajakirjaniku vastutustunnet pidas ajakirjandusvabaduse eelduseks 98 % valimist, sealjuures ligi kolmveerand küsitletutest nõustus väitega täielikult. Ühtlasi tõdeti, et ajakirjanikud hoolivad auditooriumipoolsest kriitikast, sest ka selle ütlusega nõustusid peaaegu kõik vastanud. Mõlemat väidet iseloomustas madal standardhälve, mis näitab, et selle küsimuse osas on valim küllaltki homogeenne. Ülejäänud kahe väite toetus oli vastanute seas väiksem ning ka kõikumavam (vt. standardhälbeid joonisel 13). Siiski väärrib mainimist, et sanktsioonide kehtestamist enam pooldanud vastanute tulemused olid positiivselt seotud riigivõimu survet, ajakirjanike ebapiisavat koolitust ja moevooludega kaasaminemist kirjeldavate probleemidega. Ehk need, kes tunnetasid teatud probleeme tugevamalt olid ka sanktsioonide osas positiivsemalt meelestatud. Seega võib oletada, et teatud probleeme oluliseks peavad ajakirjanikud tunnetavad enam ka nende vastu võitlevate meetmete olulisust.

Uurinult ajakirjanikke gruppide lõikes ka ülejäänud väiteid puudutavaid vastuseid, ilmnes seaduspärasus auditooriumipoolse kriitika hindamise puhul, kus pikema staažiga ajakirjanike seas oli täielikult nõustujaid rohkem kui väiksema kogemusega ametivendade keskel. Vastupidine tendents esines ametikoha juures, kus peatoimetajate hulgas oli täielikult nõustunuid vähem kui madalamal töökohal töötavate respondentide hulgas.

Ootuspäraselt olid omavahel positiivselt seotud kõiki väited puudutavad hinnangud, välja arvatud „Ajakirjanikele läheb korda kriitika, mida avaldab nende auditoorium.“ ja „Olemaks mõjus, peaks eneseregulatsioonisüsteem sisaldama ka sanktsioone.“ Ehk ajakirjanikud, kes nõustuvad ühe eneseregulatsiooni toetava väitega tugevamalt, teevad ka seda teiste osas. Samuti ilmnes korrelatsioon moraalsete ja professionaalsete tegurite väärtushinnangutega: ajakirjanikud, kellele läheb korda auditooriumikriitika ja hindavad kõrgelt ajakirjaniku vastutustunnet, on rohkem mõjutatud meediakriitikast, koolitust ja eneseregulatsioonist lähtuvatest teguritest.

3.3.2. Vastanute hinnangud erinevate läbipaistvust ja aruande võimalust suurendavate meetmete osas

Lisaks üldistele arusaamadele eneseregulatsiooni toimimise vajalikkusest, paluti vastanutel 5-palli süsteemis hinnata kuivõrd nad toetavad erinevaid väljaannete poolt kehtestatud meetmeid läbipaistvuse ja aruandluse loomiseks (Joonis 15).

Joonis 15. Sagedusjaotus: Ajakirjanike hinnangud erinevate läbipaistvust ja aruande võimalust suurendavate meetmete osas

Üldiselt saab küsimuses esitatud meetmed jagada kaheks 1) väljaande läbipaistvust suurendavad meetmed 2) lugejaga suhtlust soosivad meetmed – vastanud toetasid enam esimest varianti, ent pigem toetaval seisukohal oldi ka ülejäänud meetmete osas. Eesti ajakirjanikud eelistavad Fengler et al (2011) liigituse põhjal eelkõige ajakirjandussiseseid mehhanisme, mis on suunatud laiemale auditooriumile. Teistest rohkem pooldasid küsitletud kontakti avaldamist kaebuste esitamiseks sisu kohta; firmade äri- ja poliitiliste huvide avalikustamist; missiooni avalikustamist. Vähem peeti oluliseks lugejatele *online-s* uudislugude tegemises osalemise võimaldamist ja ombudsmani/lugejakirjadega tegeleva toimetaja töölevõtmist. Samas näitavad küllaltki suured standardhälbed (kõikide vastustepuhul suurem kui 1), ja tõsiasi, et kõigi meetmete seas esines inimesi, kes meetmeid absoluutselt ei toetanud, et ajakirjanike üldisest toetusest või mitte toetusest ei saa rääkida.

Seda enam, et mittetoetanute teisi vastuseid uurides ilmnes tõsiasi, et kuigi näiteks eetikakoodeksi avaldamisega absoluutselt ei nõustud, toetati täielikult lugejate kommentaaridele ja ettepanekutele reageerimist. Antud tendents näitab, et ajakirjanike hinnangud kõiksuguste aruandekohustusmehhanismide osas on küllaltki erinevad.

Vastuseid sõltumatute tunnustega kõrvutades ilmnes mõneti nõrku seaduspärasusi. Näiteks pidasid ajakirjanduseetika kursuse läbinud ajakirjanikud lugejate kommentaaridele ja ettepanekutele vastamist tunduvalt olulisemaks (62,7% vastas variandiga „4“ või „5“), erinevalt ametivendadest, kes ajakirjanduseetika alast kursust läbinud ei olnud (variandiga „4“ või „5“ vastas 35,4 %). Pisut võis ajakirjanike hinnanguid mõjutada ka nende haridustase ja selle eripära, sest magistrikraadiga respondendid ning üks doktorikraadiga küsitletu pidasid ombudsmani/ lugejakirjadega tegeleva toimetaja töölevõtmist tähtsamaks kui kesk/ või-gümnaasiumi-, kutse-, või bakalaureuseharidusega ajakirjanikud. Ajakirjandusalase hariduse puhul toetasid bakalaureusekraadiga küsitletud lugejate kommentaaridele ja ettepanekutele vastamist tunduvalt rohkem, kui bakalaureusekraadi mitteomavad isikud.

Meediakanalite lõikes hindasid päevalehtedes ja avaõiguslikus televisioonis töötavad ajakirjanikud artikli juurde algallikateni viivate linkide lisamist vähemoluliseks kui ülejäänud meediumites töötanud. Päevalehtede puhul märkis madalaid vastusevariante „1“ „2“ või „3“ 61,5 % ja avaõigusliku televisiooni korral 50,0% küsitletutest. Teiste meediakanalite juures jäi see sagedus enamasti alla 30%. Siinkohal võib põhjuseks olla ringhäälingu eripära, kus üleüldiselt on linkide lisamine ning ka otsene suhtlus lugejaga vähem levinud, kui mujal meedias.

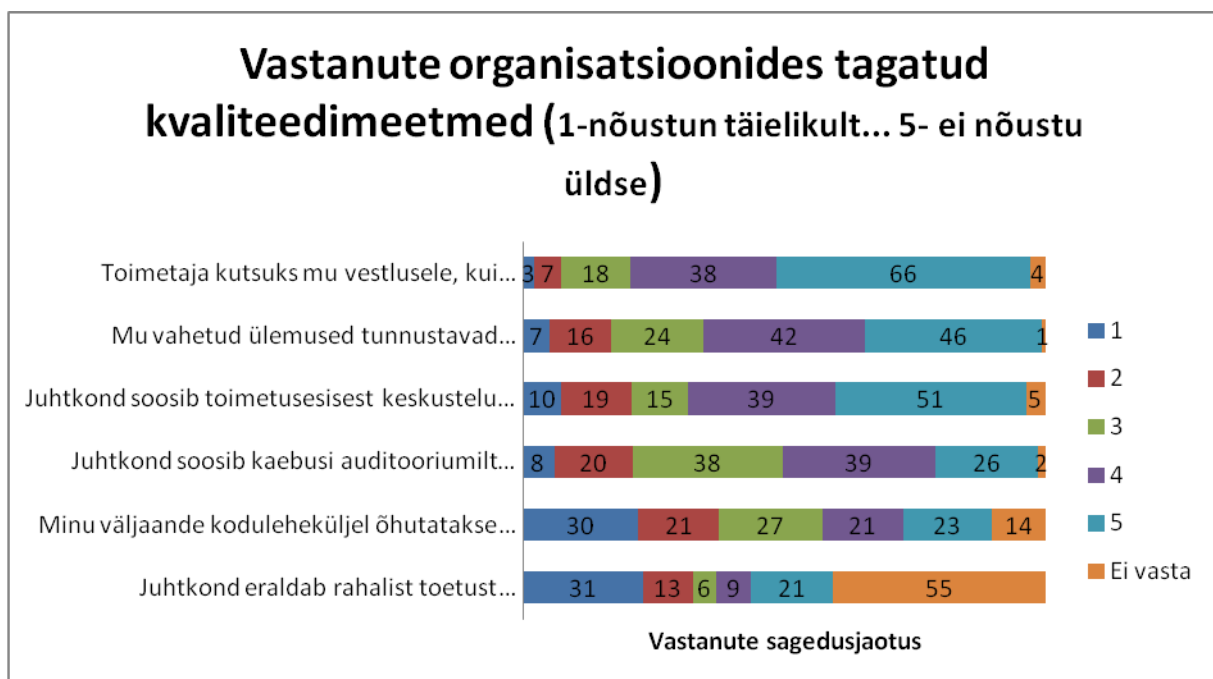
Ajakirjanike hinnangute analüüsi tulemusi uurides selgus taas, et tunnused on omavahel kõik seotud ning ühte gruppi kuuluvate meetmete vahel on seosed ka märkimisväärsed: kes pidasid oluliseks näiteks lugejate kommentaaridele vastamist, tähtsustasid ka lugejatega suhtlemist. Sarnaselt torkavad silma tugevad seosed näiteks missiooni avaldamist ja uudistevaliku põhimõtete selgitamist käsitlevate tunnuste puhul.

Ajakirjanike vastutust käsitleva küsimuse puhul kajastus selge positiivne seos läbipaistvusemehhanismide ja sisemiste ning professionaalsete väärtuste puhul ehk, mida olulisemaks peeti väljaannete läbipaistvust, seda rohkem tundi end vastutavana näiteks demokraatlike väärtuste, allikate, ajakirjanduse kutsereeglite jt. osas (vastutuse teemat vt.

edasi ptk-s 3.4) Toimetusesiseste tegurite nagu firmatippjuht, kolleegid või peatoimetaja puhul on seoseid vähem ning muude tegurite (nt. riigivõim, reklaamiandjad) täielikult olematud.

3.3.3. Ajakirjanike meediaväljaannetes esinenud kvaliteeti tagavad meetmed.

Selle küsimuse puhul pidid uuringus osalejad kirjeldama nende endi väljaannetes esinevaid kvaliteedimeetmeid, hinnates järgnevaid väiteid skaalal „5“ - nõustun täielikult ja „1“ ei nõustu üldse (Joonis 16).

Joonis 16. Vastanute organisatsioonis tagatud kvaliteedimeetmed

Tulemused näitavad, et Eesti ajakirjandusorganisatsioonides on valdavad ajakirjandussisesed toimetusele suunatud mitteformaalsed aruandekohustusmehhanismid. Küsitluse andmetele tuginedes kohtab Eesti ajakirjandusväljaannetes kõige enam varianti, kus toimetaja kutsuks ajakirjaniku vestlusele, kui avalikkus seaks tema töö usaldusväarsuse kahtluse alla. Vastustevariantidega „4“ või „5“ vastas sel puhul 74,2 protsenti küsitletutest.

Teistest vähem valisid antud tunnuse juures vastusevariante „4“ ja „5“ 16-20 aastase tööstaažiga ajakirjanikud – 66,7% vastanuist. Ülejäänud gruppides jäi see tulemus üle 80 protsendi, välja arvatud 6-10 aastase töökogemusega ajakirjanikud, kelle puhul vastas nii 70,8 protsenti osalenutest.

Vähem levisid vastanute organisatsioonides väljaannete kodulehekülgedel kõrgete kvaliteedikriteeriumide järgimise rõhutamist ja juhtkonna poolse rahalise toetuse andmist pressinõukogule/meediaregulaatorile. Viimase osas on aga oluline märkida, et sellele küsimusele otsustas 140-st ajakirjanikust 55 vastamata jätta, seetõttu on siinkohal valim tunduvalt väiksem. Samuti jagunevad enamik vastuseid „nõustun“ täielikult ja „ei nõustu üldse“ vahel kaheks, mistõttu on laiemaid üldistusi raske teha.

Ka selle uurimisküsimuse juures selgus jälle, et tunnused on omavahel kõik seotud ning sisuliselt sarnaste aruandekohustuse süsteemide vahel on seosed ka tugevamad ehk kes täheldavad oma organisatsioonis näiteks toimetusesist arutelu, nende organisatsioonides tunnustatakse ka suurema tõenäosusega töötajaid, kes jäävad keerulistes olukordades ametireeglitele truuks. Mis näitab, et ajakirjanike hinnangud meedia aruandekohustussüsteemide osas lähevad vähemalt osaliselt kokku nende töökoha omadega.

Samuti on oluline märkida, et korrelatsioone esines meediaregulatsiooni kajastavate hinnangute osas. Vastanud, kes uskusid, et ajakirjanikele läheb auditooriumi kriitika korda, töötasid organisatsioonides, kus pigem soositi auditooriumi kaebusi, nende reageerimist, toimetusesist arutelu ning kriitikat. Nõrgalt esines seoseid ka eneseregulatsiooni süsteemi sanktsioone ja formaalseid meediaregulatsioonisüsteeme puudutavates tunnustes, ent korrelatsioonikordajad olid veidi väiksemad ning üldisi mustreid ei ilmnenu.

Kvaliteeti enamtagavates organisatsioonides töötavad ajakirjanikud tundsid end enam vastutavana südametunnistuse, ametireeglite, allikate ja kutsereeglite ees, sealjuures vastutusega toimetuse kolleegide ees esinesid seosed kõigi kvaliteedimeetmete puhul.

Loogilisi ja ootuspäraseid seoseid ilmnes veel kriitika puhul. Näiteks oli toimetusepoolne kriitika sagedasem nende vastanute seas, kes nõustusid enam, et nende organisatsioonis toimetusesist keskustelu kvaliteedi üle soodustatakse. Sarnane tendents nähtus ka auditooriumi kaebusi soosiva juhtkonnaga organisatsioonide puhul, mille töötajad olid sagedamini saanud kriitikat auditooriumilt või meediakasutajatelt.

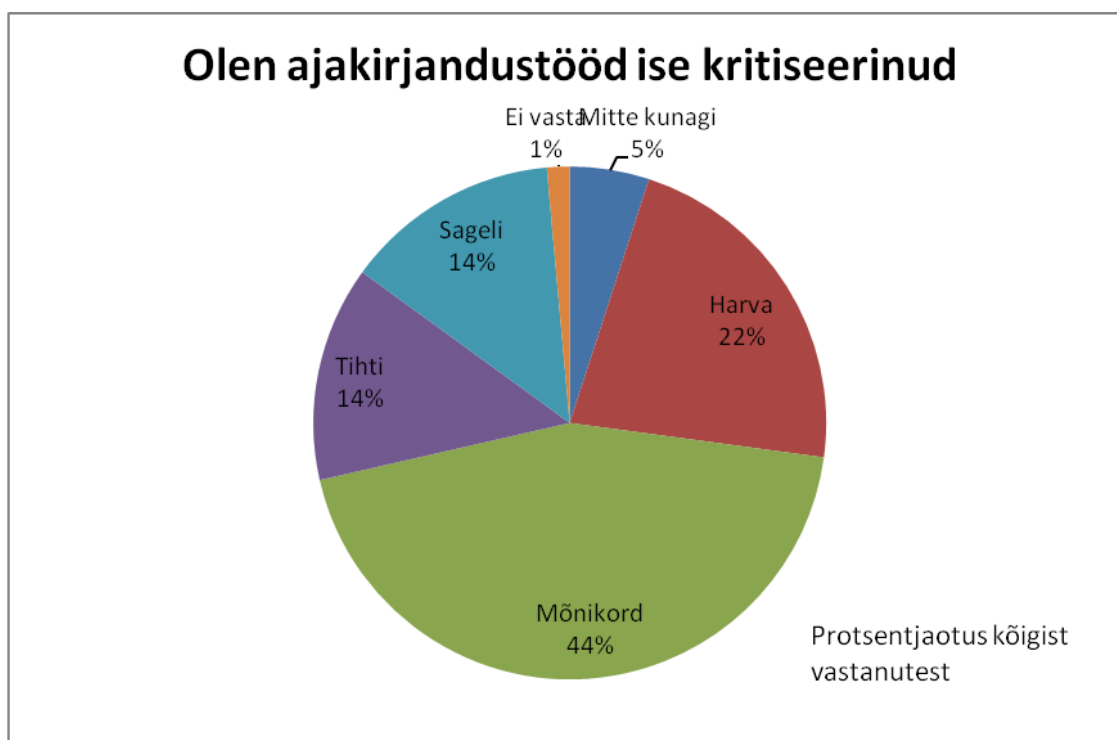
Mõneti olid ajakirjanduses välja toodud probleemid seotud ka ajakirjanike hinnangutega läbipaistvust ja aruandlust suurendavate meetmete osas. Kes tunnetasid teravamalt

ametireeglite mittetäitmist, pidasid olulisemaks teatud eneseregulatsiooni ja läbipaistvusmeetmeid nagu eetikakoodeksi avaldamist; ombudsmani/ lugejakirjadega tegeleva toimetaja palkamist, uudistevaliku põhimõtete selgitamist, artikli juures algallikatele viitavate linkide avaldamist ja kaebuste esitamiseks kontakti avaldamist. Sarnaselt tähtsustasid majanduslikust survest ohustatud ajakirjanikud rohkem väljaande missiooni, poliitiliste ja ärilisi huive ja uudisevaliku põhimõtete avalikustamist ja ajakirjanikega otsesuhtluse loomist.

Üldiselt on ajakirjanikud meedia aruandekohustussüsteemide suhtes toetaval seisukohal ning mida enam erinevaid meetmeid toetatakse, seda enam täheldatakse neid endi organisatsioonides (mis võib ühest küljest näidata, et ajakirjanike väärtused ja töökeskkond lähevad kokku, aga ka, et mingi ajakirjanikud hoomavad või kogevad meetmeid paremini ja seetõttu tunnetavad nende olemasolu ka enam). Enim toetatakse läbipaistvust ning interaktiivsust suurendavaid ajakirjandussiseseid meetmeid. Vanuse ja töökogemuse osas erisusi ei ilmnunud, küll aga tekkis seaduspärasusi haridustaseme lõikes – enam erialaselt haritud ajakirjanikud toetasid aruandekohustusmeetmeid enam.

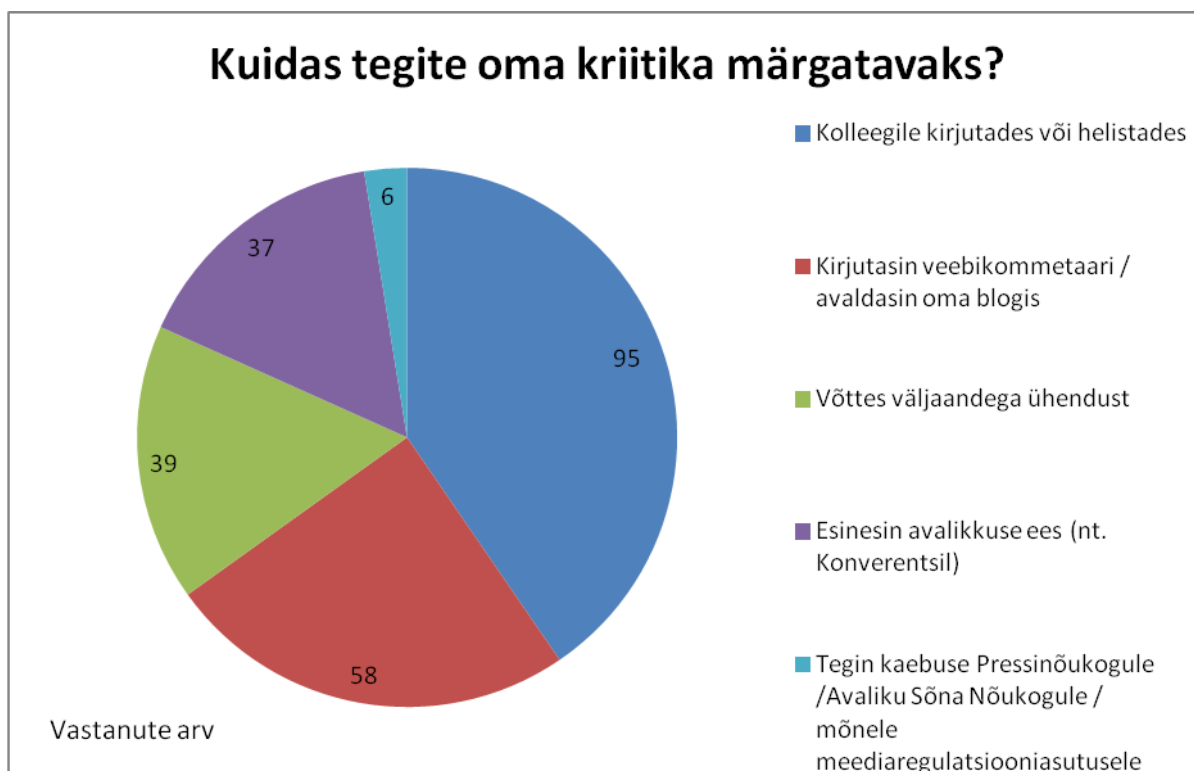
3.4. Meedia eneskriitika Eesti ajakirjanduses

Järgnevad kolm tunnust keskenduvad ajakirjanike hinnangutele meediakriitika osas ning viisidele, kuidas on ajakirjanikud meediakriitikaga kokku puutunud. Mõnikord, tihti või sageli on kriitikat teinud 72 % vastanutest (Joonis 17), ent sealhulgas on „tihti“ ja „sageli“ valikuvarianti esindavaid ajakirjanike vähe, mis näitab, et eneskriitika on Eesti ajakirjanduses pigem juhus ja erand, kui reegel.

Joonis 17. Ma olen ajakirjandustööd (artikleid, saateid) ise kritiseerinud

Kõige enam toimus see *kolleegile kirjutades või helistades* ja *veebikommentaari kirjutades* või *blogis* avaldades (vt. Joonis 18). Kõige vähem on vastanud teinud kaebusi pressinõukogule – vaid kuus korda.

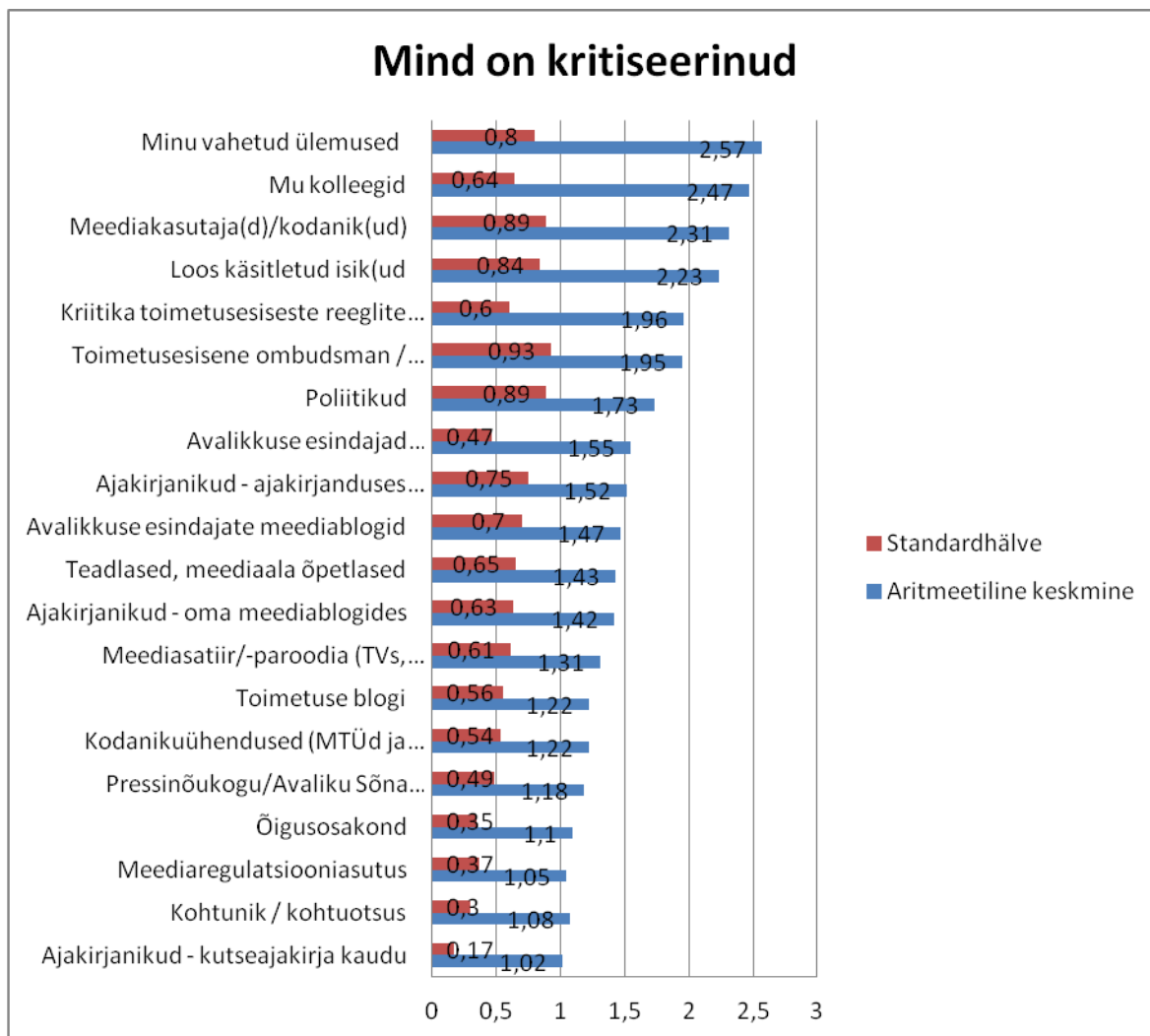

Joonis 18. Kuidas tegite oma kriitika märgatavaks?

Kolleegiga ühendust võtmise puhul ilmnisid seosed palga ja töökogemusega. Mida suurem oli vastajate palganumber ja tööstaaž, seda enam oli nende seas ametivenda kritiseerinud ajakirjanikke. See on ka loogiline, sest mida kauem on ajakirjanik töötanud, seda enam võimalusi/vajadusi kritiseerida on tal ette tulnud. Kõige vähem esines kolleegiga kontakteerumist ühe kuni viie aastase töökogemusega vastanute seas ja enim 15-20 aastase tööstaažiga küsitletute hulgas. Tulemus oli ootuspärane, sest vähese kogemusega ajakirjanikel puuduvad arvatavasti nii kompetents kui ka julgus kolleege kritiseerida.

Avalikkuse ees esinemine oli nõrgas seoses vanusega – kõige noorema vanusegrupi seas (20-29 aastased ajakirjanikud) märkis seda tunnust positiivse vastusega vaid 6 % grupist, teiste vanuste puhul 20% - 40%. Elueaga olid seotud ka veebikommentaari või blogipostituste kirjutamine, kus erinevalt teistest vanusegruppidest, kirjutavad 20-29 aastased kriitikat kommentaaridesse/ blogidesse ligi kolmandiku rohkem (20-29 aastaste seas oli neid 66,7%, vanemate gruppide hulgas aga 37%-40%). Mõlemad seaduspärasused ei paku suurt üllatust, sest nooremate ajakirjanike vähese töökogemuse tõttu kutsutakse neid avalikult esinema vähem, kui kogenumaid ja enamasti ka kõrgemal positsioonil olevaid ametivendi, seevastu sotsiaalmeedia ja muu Interneti kasutamine on nooremate ajakirjanike seas just levinum. Viimasena esines erinevusi ka naiste ja meeste seas: küsitletud naistest oli meediakriitilist veebikommentaari või blogipostitust kirjutanud 33.6 %, mehi aga 57,6%.

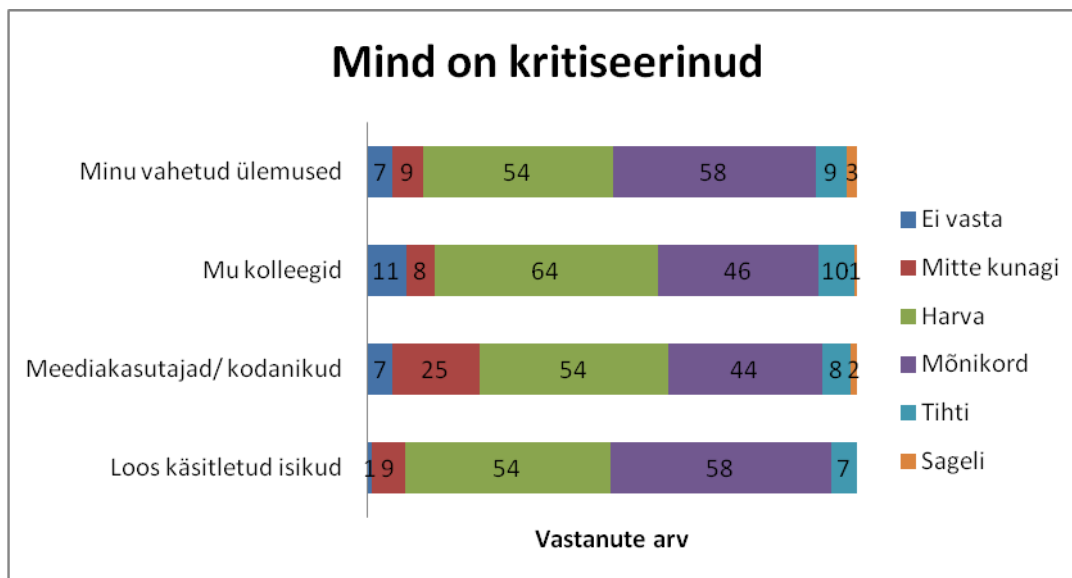
Sisemise kriitika kõrval uuriti ka välimist kriitikat ja selle sagedust variantidega „5“ - tihti, „4“ - sageli, „3“ – mõnikord, „2“ harva, „1“ – mitte kunagi (Joonis 19).

Joonis 19. Mind on kritiseerinud

Jooniselt selgub, et pidevat kriitikat eesti ajakirjanike pihta justkui ei toimukski, sest kõik keskväärtused jäävad selgelt alla keskmise ehk alla mõne korra. Ka on valim standardhälvete kohaselt selles küsimuses üpris homogeenne, mis annab alust arvata, et kriitika mittetoimumine on levinud enamiku ajakirjanike seas.

Kõige rohkem kritiseerivad ajakirjanikke nende vahetud ülemused, kolleegid, meediakasutajad/kodanikud ja loos käsitletud, ent ka seda ei juhtu väga sageli, sest kõikide vastuste puhul moodustavad variandid „Sageli“ või „Tihti“ vähem kui kümnendiku kõigi vastajate arvust (Joonis 20).

Joonis 20. Mind on kritiseerinud (populaarseimad vastused)

Meediakasutajate kriitika keskpärane sagedus annab alust oletada, et Eesti ajakirjanikud ei pea kommentaariumis toimuvaid sõnavõtte kriitikaks, mida meediateoreetikud tegelikkuses aruandekohustusesüsteemina näevad.

Veidi näib ajakirjanike kriitikat mõjutavat nende tööpositsioon ja kogemus. Teistest sagedamini olid siin esindatud pikema töökogemusega ajakirjanikud ja/või juhtiv/vanemtoimetajad, kellest kriitikat mõnikord või rohkem oli kriitikat kogunud 64 % vastanutest. Seevastu toimetajate, peatoimetajate seas olid samad näitajad 49,5 % ja 47 %. Ametikohtade osas esines seos ka kolleegide kriitika puhul. Kui küsitletud peatoimetajatest ja juhtiv/vanemtoimetajatest oli kolleegide kriitikat mõnikord või rohkem tunda saanud vastavalt 68,8% ja 60,8%, siis toimetajate puhul on nende osakaal vaid 38,6%. Juhtiv/vanemtoimetajate suurem kriitika alla langemise protsent võib olla seletatav nende vastutava positsiooni puhul – Eestis vastutab kaebuste puhul juhtivtoimetaja mitte reporter (Harro-Loit & Balcytiene) (peatoimetajad vastutavad küll, ka ent juhtivtoimetajate vastutus on konkreetsete lehekülgede eest). Samuti on tõenäoline, et vanem/juhtivtoimetajad on lihtsalt vanemad (seega on nende võimalus kriitika alla sattuda olnud ka suurem) ,juhtiv/vanemtoimetajad on Eestis enamasti vanemad ja kogenumad kui reporterid ning küsitluses oli reporteri ja toimetaja ametikoht eristamata. Sarnane tendents võib ilmneda kolleegide kriitika juures, sest juhtivatel positsioonidel olevad ajakirjanikud tegelevad enam lehelugude tagasiside ja analüüsimisega (nt. hommikused koosolekud toimetustes, kus sageli reporterid ei osale) ja on selle kaudu enam teadlikumad nii arutelust kui kriitikast.

Meedia enesekriitika küsimuse juures esineb tunnuste puhul osaliselt positiivseid seoseid, see tähendab, et kritiseeritakse rohkem neid ajakirjanike, kes ka ise rohkem kritiseerivad või vastupidi. Osaliselt võib siinkohal taas rolli mängida kriitika hoomamise tase. Kõige rohkem seoseid ilmneb avalikkuse ees esinenud ja väljaandega ühendust võtnud ajakirjanike puhul – mida rohkem seda tehtud on, seda enam on saadud kriitikat ka erinevatelt osapooltelt. Mõneti esineb mustreid ka kriitika ja vastutustegurite juures, et aga seosed ilmsesid vaid tunnuste puhul mille esinemissagedust hindasid enamik vastanutest peaaegu olematuks (vt. ptk. 3.5) , ei kirjelda need ajakirjanike üldisi hoiakuid ning nende lahkamine ei ole siinkohal ka otstarbekas.

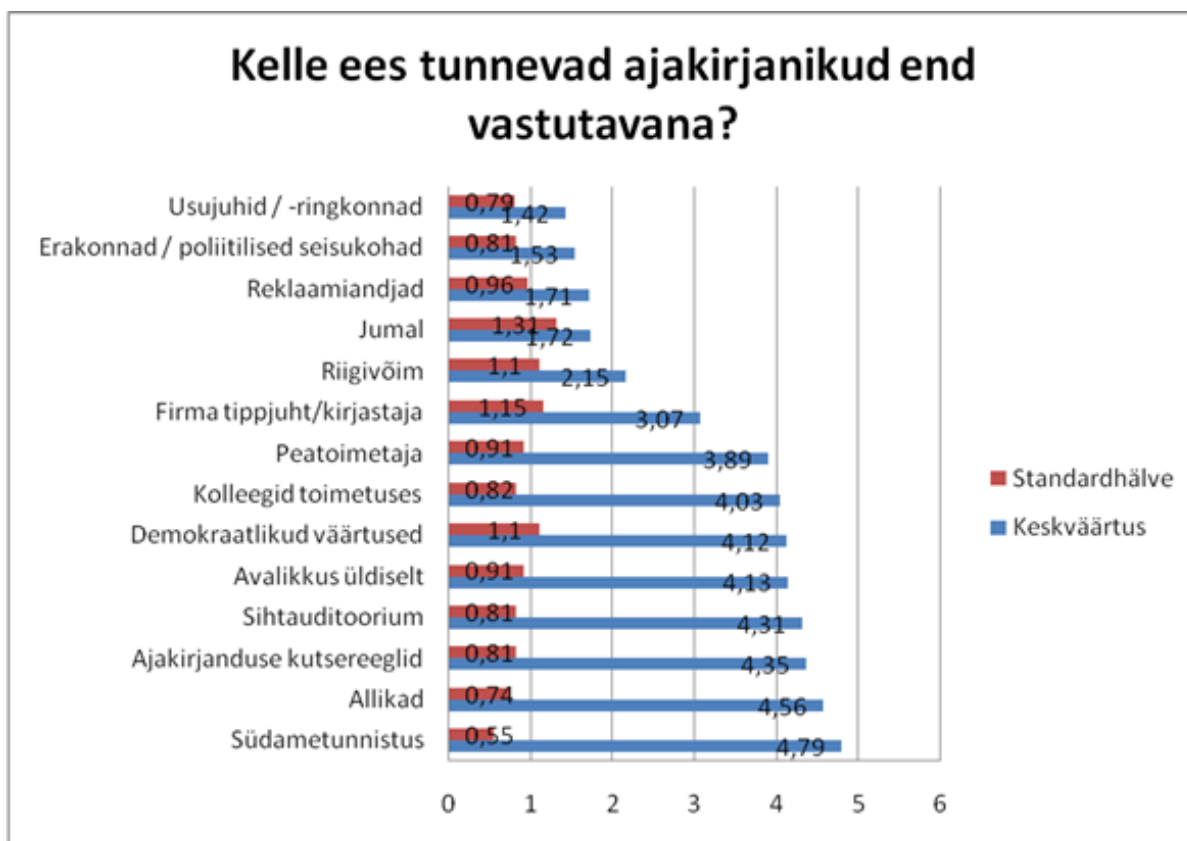
Ajakirjanduskriitikat puudutavate küsimuste ja ajakirjanduses esinevate probleemide osas esines vaid üksikuid seoseid kriitikat teostanud isikute/institutsioonide puhul. Mistõttu ei saa öelda, et ajakirjanduse probleeme olulisemaks pidanud ajakirjanikud enam kriitikat teostaks.

Sotsiaalmeedias kriitikat avaldanud ajakirjanikud pidasid oluliseks ka Internetiga seotud läbipaistvusmehhanisme, mis näitab, et ajakirjanike hinnangud meedia aruandekohustussüsteemidele võivad olla mõjutatud nende kokkupuudetest konkreetsete mehhanismidega. Sellest kõneleb ka tõsiasi, et toimetusepoolne kriitika oli sagedasem nende vastanute seas, kes nõustusid enam, et nende organisatsioonis toimetusesisest keskustelu kvaliteedi üle soodustatakse. Sarnane tendents ilmnis ka auditooriumi kaebusi soosiva juhtkonnaga organisatsioonide puhul, mille töötajad olid sagedamini saanud kriitikat auditooriumilt või meediakasutajatelt.

Kokkuvõtlikult on meediakriitika Eesti ajakirjanduses juhuti esinev nähtus ja toimub eelkõige toimetuse siseselt. Enam on kriitikaga kokkupuutunud juhtivamatel töökohtadel ja kauem töötavad ajakirjanikud.

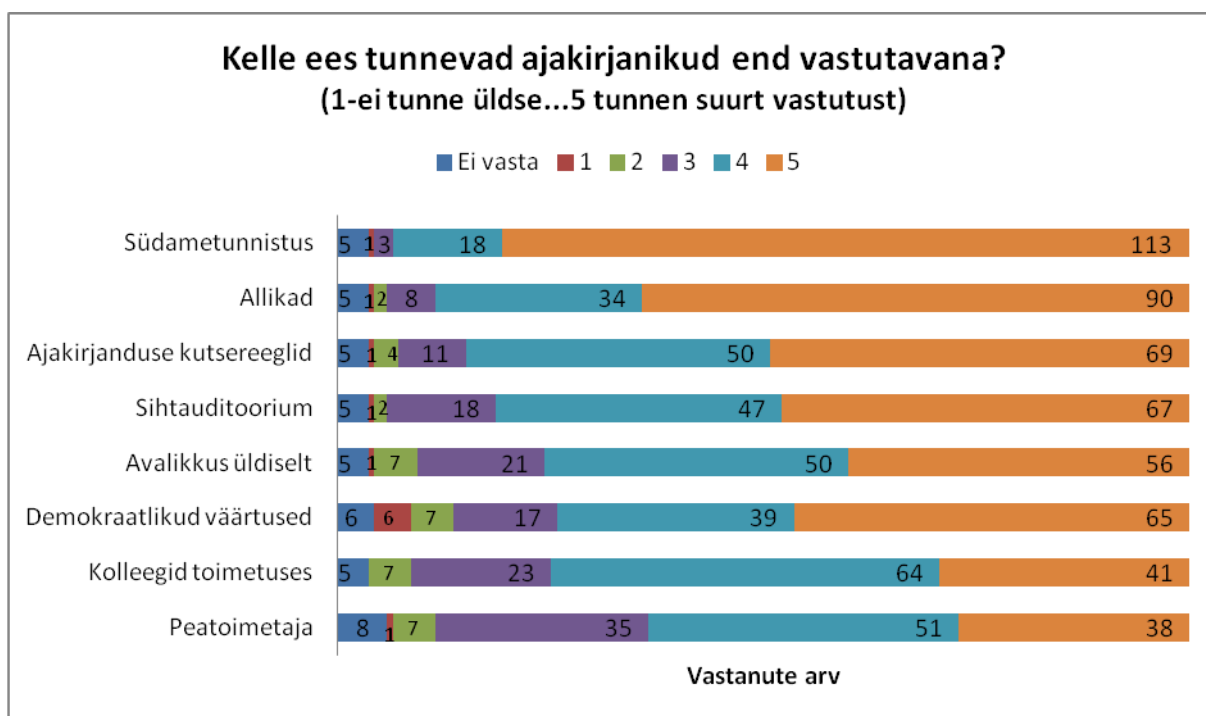
3.5. Ajakirjanike vastutus

Olulise küsimusena, paluti ajakirjanikel märkida kelle ees ja kui suurel määral tunnevad nad end vastutavana. Skaalal „5“ - Tunnen ennast väga kohustatuna kuni „1“ - Ma ei tunne mingisugust kohustust (Joonis 21).

Joonis 21. Vastajate hinnangud vastutuse kohta

Eesti ajakirjanike seas domineerivad selgelt sisemised ja professionaalsed vastutuse tasandid (Hodgens 2004). Kõige suuremat vastutust tundsid ajakirjanikud enda südametunnistuse ees. Tugevat vastutust täheldasid vastanud veel allikate, ajakirjanduse kutsereeglite, sihtauditooriumi, avalikkuse, demokraatlike väärtuste ning kolleegide ees – see näitab, et ajakirjanike vastutustunne hõlmab peamiselt sisemisi ja ametieetilisi väärtusi (vt. Joonis 22), väikest vastutust tunnevad nad seevastu institutsionaalsete, usuliste ja kommertsiaalsete isikute ja vaadete ees.

Joonis 22. Kelle ees tunnevad ajakirjanikud end vastutavana?

Tähelepanu tuleks pöörata tõsiasi, et populaarsemate faktorite juures (Joonis 21) puudus peaaegu täielikult „ei tunne üldse“ variant, mis näitab, et vastutustunne, hoolimata erinevate tegurite iseloomust, on ajakirjanike jaoks väga oluline. Selle küsimuse puhul torkab silma ajakirjanike radikaalsus vastutuse küsimuses – keskmiste väärtustega tunnuseid on vaid kaks (vt. Joonis 20). Samuti iseloomustab tulemusi vastanute üksmeelsus teema suhtes, sest nii küsimuse kõrgeima keskmise väärtusega tunnuste kui ka madalamate puhul on standardhälbed väikesed, mis näitab valimi homogeensust antud vastuse osas. (Professionaalsete ja sisemiste väärtuste olulisust on täheldatud ka ajakirjanikega läbi viidud intervjuudes (Kasenõmm 2011)). See võib olla ka põhjuseks, miks sõltumatute muutujate ja vastuste vahelised tunnused on nõrgad või olematud ehk ajakirjanike vastutustunne ei sõltu nende vanusest, kogemusest ega ametikohast. Ainus erinevus ilmnes sugude lõikes, kui naised kippusid südametunnistuse ees meestest veidi suuremat vastutust tundma kui mehed, vastusevarianti „*tunnen väga suurt vastutust*“ valis 89,1% naistest ja 78,6% meestest. Samased tendentsid esinesid ka teiste kõrgeima keskmise väärtusega tunnuste puhul, välja arvatud demokraatlikud väärtused ja sihtauditoorium.

Nagu varem mainitud, olid sisemiste tegurite ees enam vastutavana tundnud ajakirjanikud toetavamad ka aruandekohustust tagavate mehhanismide puhul, mis kinnitab varem selgunud ajakirjanike arvamust (vt. 3.2), et ajakirjaniku vastutustunne on ajakirjandusvabaduse aluseks. Mida olulisemaks peeti väljaannete läbipaistvust, seda rohkem tundi end vastutavana näiteks demokraatlike väärtuste, allikate, ajakirjanduse kutsereeglite jt. osas. Toimetusesiseste tegurite nagu firmatippjuht, kolleegid või peatoimetaja puhul on seoseid vähem ning muude tegurite (nt. riigivõim, reklaamiandjad) täielikult olematud.

4. Järeldused

Järgnevalt esitatakse bakalaureusetöö empiirilise materjali analüüsil põhinevad peamised järeldused uurimisküsimuste kohta. Uurimisküsimuste väliselt tasub välja tuua, et üldiselt ajakirjanike hinnanguid erinevad sotsiaal-demograafilised tegurid ei mõjutanud. Üldistavamaid seoseid ilmnes mõneti vaid hariduse, töökogemuse ja ametikoha puhul. Veel ilmnes tendents, kus sarnasele aruandekohustuse ja vastutuse tasanditele (McQuail 2003; Hodgens 2004) kuuluvaid tegureid kirjeldavad hinnangud olid omavahel positiivselt seotud. Täpsemalt kirjeldatakse seaduspärasusi iga uurimisküsimuse juures eraldi.

4.1. Milliseid probleeme täheldavad ajakirjanikud Eesti ajakirjanduses?

Küsitluses osalenud ajakirjanikud pidasid olulisteks probleemideks ajakirjanike ebapiisavat töötasu, majandusliku surve kahjustavat mõju ajakirjanduslikule kvaliteedile, ajakirjanike kaldumust minna kaasa üldiste moevooludega ja toota meediahaipi ning ajakirjanike ebapiisavat koolitust.

Palgaküsimuse kõrval peegeldavad ülejäänud probleemid, mida ajakirjanikud oluliseks pidasid, nii mujal maailmas kui ka Eestis 15 aastat tagasi (Lauk 1999) valitsenud ajakirjanduse kolletumisega seotud meeleolusid – suurimateks valupunktideks on majandusliku surve mõju ajakirjanduslikule kvaliteedile, ajakirjanike kaldumus minna kaasa moevooludega ja toota meediahaipi ning ajakirjanike ebapiisav koolitus. Kuigi teisel iseseisvusekümnele peaks ajakirjanike professionaalsustase olema kõrgem (erialaselt kõrgharitud ajakirjanikke tuleb meediamaastikule üha enam, „1990ndate lapseohtu ajakirjanikud“ on vanemad ja kogenumad ning paljud ka erialast koolitust saanud) on probleemid jäänud samaks, eelkõige just suureneva kommertsialiseerumise ja majandusliku surve tõttu.

Need kaks probleemi on paljuski üksteisest mõjutatavad, mida kinnitab ka tunnustevahelise statistilise olulisuse seose olemasolu. Et Eesti ajakirjandus sõltub suuresti müügi- ja

reklaamitulust, võib see olla üheks põhjuseks, miks ajakirjanikud peavad jälgima üldiseid moevoolusid, et „kirjutada seda, mis müüb“. Juhan Langi (2011) bakalaureusetöö käigus läbiviidud intervjuus kirjeldab nüüdseks endine Postimehe ajakirjanik Vahur Koorits, kuidas majanduskriisi ja euroootuse aegu lähtuti ajalehes kriitiliste teemade kirjeldamisel ühiskonnas üldiselt valitsevatest meeleoludest, alternatiivsete lähenemiste ja ideede kajastamisest keeldudes. Samuti on Eestis väikese meediaturu ning väljaannetevahelise konkurentsi vähenemise tõttu, „odav ajakirjandus“ lihtne tekkima. (Lauk & Harro, 1997), rääkimata riigi poolt finantseerimata nišiajakirjanduse tekkimise võimatusest.

Keskmiselt tähtsa küsimusena kerkis vastanute seas esile ka piisavalt koolitatud ajakirjanike puuduse probleem. Et ajakirjandusalast kõrgharidust omasid vaid pooled vastanutest, ei ole küsitlute reaktsioon üllatav. Esmapilgul näib, et haridusküsimuse osas on tundlikumad ajakirjanikud, kes on ka reaalselt vähem erialaselt haritud, sest vastanud, kes omasid ajakirjanduses vähemalt bakalaureusekraadi nägid probleemi väiksemana, kui need, kellel seda ei olnud.

Nende kolme probleemi põhjal võiks järeldada, et Eesti ajakirjanduses on levinud ka ametireeglite rikkumine – majanduslik surve ajakirjanduslikule kvaliteedile, moevooludega kaasa minemine ning ebapiisav haridus loovad selleks justkui soodsa pinnase – samas ei näinud vastanud ajakirjanikud ametireeglite rikkumises suurt probleemi. Põhjus võib osaliselt peituda probleemi sõnastamises: ametireeglite rikkumine on konkreetsem ja otseselt ajakirjanikest lähtuv probleem, ülejäänud väited olid abstraktsemad üldisemad ning enam teistest faktoritest mõjutatavad. Seega ei pruugi ajakirjanikud tunnustada, et ajakirjanduse laiem kvaliteedi langus võib alguse saada konkreetsetes lugudes tehtud vigadest, mida toetab teooriapeatükis mainitud tõsiasi, et ajakirjanike vastutus toimub sisemisel ja tsunftisisel tasandil, mitte Eesti meedia ees tervikuna.

Käesoleva töö põhjal võib järeldada, et vaatamata mõnede eranditele, on ajakirjanike hinnangud meedia valukohtadele suhteliselt sarnased – olenemata näiteks töökogemusest, ametikohast või meediakanalist – ning ühte probleemi enam tähtsustanud vastanud tunnetasid rohkem ka teisi probleeme. Kuigi oleks võinud arvata et kõrgemalt haritud ja suurema töökogemusega ajakirjanikud tunnetavad probleeme tugevamalt, seda tööst ei ilmnenu. Erinevusi esines vaid ajakirjanike koolitust puudutavas küsimuses, kus erialase bakalaureusekraadita vastanud, pidasid koolituse puudumist ka suuremaks probleemiks. Siit

järeldub kaudselt positiivne tendents, et ajakirjanike hinnangul on ajakirjandusharidusel oluline roll (mis üldiselt muudab neid vastuvõtlikumaks ka aruandekohustuse suhtes) (Conway & Groshek 2009).

Ajakirjanike hinnanguid meedia aruandekohustuse konteksti asetades ei ole pilt just lootustandev. Aruandekohustuse toimimiseks on vajalikud nii ajakirjanduse kui ka ajakirjaniku autonoomia, mida ajakirjanike vähene palk ja üha süvenev sõltuvus majanduslikest näitajatest ja reklaamitulust kuidagi ei soodusta. Teisalt näitab probleemide olulisele kohale seadmine, et Eesti ajakirjanikud on hetkeolukorrast ning ohtudest teadlikud, samuti osutavad probleemid selgelt aruandekohustuse vajalikkusele Eesti ajakirjanduses. Iseasi, kas ka tegevajakirjanikud tänases olukorras seda seost oskavad näha ning aruandekohustust probleemide kontekstis hinnata.

4.2. Millised tegurid mõjutavad ajakirjanike tööviise?

Kõige rohkem mõjutavad Eesti ajakirjanike tööviise toimetusesisesed juhised, ametieetika koodeksid, ajakirjanike koolitus, sisetunne ja kolleegid. Veidi kaalu on vastanute hinnangul ka pressinõukogudel. Samal tasandil asetsevad tunnused langesid enamasti kokku, see tähendab, et osa ajakirjanikest, kes olid enam mõjutatud toimetusesisestest juhistest tunnetasid enam ka teiste toimetusega seotud tegurite mõju (nt. õigusosakonna jurist ja meediasisene organisatsioon).

Tulemused on küllaltki ootuspärased, sest sarnane tendents on levinud ka mujal maailmas. Kahekümne aastane ajakirjanike uurimine näitab, et “toimetuses omandatu“ on ajakirjanike seas kõige mõjukam tegur, mida eelistasid kolmes erineva uurinu põhjal kaheksa kümnest ajakirjanikust. Samuti on tähtis roll ülemustel ja kolleegidel, keda hinnatakse tööviiside ja eetika puhul kõrgemalt kui näiteks õppejõude ja haridust (Weaver, Beam, Brownlee, Voakes, & Wilhoit, 2007, p. 159; Conway ja Conway & Groshek 2009 kaudu).

Toimetusesiseste juhiste suur kaal kinnitab taas teooria peatükis tõstatatud ajakirjanike individuaalset autonoomiat küsimust, aga ka lojaalsust (võib olla nii usalduspõhine kui ka tingitud hirmust tööd kaotada) tööandja suhtes. Ülejäänud tegurid võib liigitada professionaalsete ja moraalsete alla, mille tähtsust rõhutasid oma uurimustes ka Lauk (1995), Kasenõmm (2011) ja Kangur (2009). Siiski ilmneb tegurite juures mõningane konflikt.

Eelmise uurimisküsimuse puhul tõid ajakirjanikud oluliste probleemidena välja kasvava majandusliku surve, ajakirjanike ebakompetentsuse ja vähese koolitatus ning kaasamineku üldiste moevooludega. Kui toimetusesisesed juhised võivad olla mõjutatud kommertsialiseerumise ja majandusliku survega seotud küsimustest (see tähendab, et juhtival kohal olevad ajakirjanikud ei saa lähtuda vaid professionaalsetest ja moraalsetest teguritest, vaid peavad arvesse võtma ka väliseid tegureid) ja on seetõttu ajakirjanduses täheldatud probleemidega kooskõlas, siis teine mõjutegur – ametieetikakoodeksid – tekitab küsimusi seoses ajakirjanike ebakompetentsusega. Kui koodeksil on suur mõju, mis annab alust arvata, et seda ka täidetakse, siis miks tunnevad ajakirjanikud muret ajakirjanduse kvaliteedi üle? Põhjendus saab peituda tegurite hierarhias, mis tähendab, et toimetusesisesed juhised võivad olla ülimuslikud koodeksite suhtes, ehk koodeks on küll tööviiside kujundamisel aluseks, ent kui selle reeglid lähevad vastuollu toimetusesiseste juhistega, jääb konfliktis võitjaks enamasti viimane (Kangur 2009).

4.3. Kuidas peaks ajakirjanike hinnangul meedia aruandekohustuse täitmine toimuma?

Kuigi McQuail (2003), Bertrand (2005) ja Loit et al (2011) täheldasid, et meediaaruandekohustuse süsteemide osas kohtab ajakirjanike seas vastumeelsust ning umbusku, olid küsitletud Eesti ajakirjanikud läbipaistvust suurendavate meetmete osas pigem toetaval seisukohal, välja arvatud lugejatele *online's* osalemise võimaluse pakkumine. Tugevamat poolehoidu leidsid vastajate seas just väljaande läbipaistvust suurendavad tavad nagu kontakti avaldamine kaebuste esitamiseks; firmade äri- ja poliitiliste huvide avalikustamine; missiooni ja eetikakoodeksi avalikustamine. Nende valikute seas domineerivad selgelt mitteformaalsed ajakirjandusesisesed väljapoole suunatud meetmed (Fengler et al 2011), nende seas väljaande eesmärkide ja tööviiside läbipaistvuse suurendamine võrreldes lugejatega suhtlust käsitlevate meetmetega. Seetõttu võib oletada, et Eesti ajakirjanikud näevad ajakirjanduse kvaliteedi tagajana pigem ajakirjanikke ja meediaorganisatsioone endid kui lugejaid, millest kõneleb ka tõsiasi, et ainsana ei leidnud küsitletute seas toetust lugejatele veebis ajakirjanduses osalemise pakkumine. Mõneti võivad seda põhjustada ajakirjanike madalad ootused ja arvamused sihtauditooriumi (Bardoel & D'Haenens 2004) ja ühiskonna osas (Lauk, 1997) ehk ajakirjanikud ei pruugi väljaannete lugejaid pidada piisavalt pädevateks, lubamaks neil lugude tegemises kaasa rääkida.

Aruandekohustuse võimaluste ja vajaduste puhul mängis veidi rolli ajakirjanike haridus ja koolitus, eelkõige eetilises mõttes. Kõrgemalt haritud ja ajakirjanduseetikat õppinud pooldasid läbipaistvuse suurendamise meetmeid enam. Haridus mängis rolli ka aruandekohustuse, kui ideoloogia osas, kus kõrgemalt ja eetikaalaselt haritud toetasid taas aruandekohustust teistest rohkem. Hariduse ja ajakirjanike eetiliste hoiakute vahelist seost on täheldatud ka mujal maailmas. USA ajakirjandusüliõpilaste seas läbi viidud uuringus selgus, et ajakirjandusharidus, koos õpingute ajal omandatud praktilise kogemusega, muudab ajakirjanikud nii ajakirjanduslike kui ka üldiste eetikanormide osas nõudlikumaks (Conway & Groshek 2009). Mis näitab selgelt, et ajakirjanduse kvaliteedi tagamisel ei piisa vaid teooria ja praktika omandamisest, vaid juba õppeprotsessi käigus tuleb neid eluliselt ühendada.

Peaaegu kõik ajakirjanikud nõustusid tugevalt, et ajakirjaniku vastutustunne on ajakirjandusvabaduse eeldus ja ajakirjanikele läheb korda, mida avaldab nende kohta auditorium. Siiski tasuks märkida, et kuigi viimase väitega nõustusid ka peatoimetajad, oli nende toetuse kaal madalamal kui teistel positsioonidel töötavatel ajakirjanikel. Siin ilmneb küll nõrgalt, ent mitmel pool mainitud ebakõla ajakirjanike ja juhtivate isikute väärtuste vahel allikate ja auditoriumi suhtes (McQuail 2003; Kangur 2009; Bertrand 2005). Põhjusi võib olla mitmeid. Esiteks puutuvad peatoimetajad auditoriumid allikate ja auditoriumiga vähem kokku, sest nende reaalne kirjutamise ja avaldamise maht on peaaegu olematu. Samuti lähtuvad peatoimetajad enam majanduslikest väärtustest ning omanike poolsest survest.

Ootuspäraselt selgus uuringust, et aruandekohustust suurendavaid mehhanisme pooldavad ajakirjanikud tunnetasid enam ka ajakirjanduses esinevaid probleeme ja tundsid suuremat vastutust sisemiste ja professionaalsete tegurite ees. Koos hariduse mõjuga näeme selgelt, et aruandekohustust ja läbipaistvust suurendavaid meetmeid toetavad ajakirjanikud, kes hoomavad ja tähtsustavad ajakirjanduse kvaliteedi ja meedia enesekriitikaga seotud probleeme rohkem.

4. 3. 1. Missugused meetmed on kehtestatud ajakirjanike väljaannetes?

Kuigi otseselt organisatsioonides kehtivate aruandlusmehhanismidele keskenduvat küsimust ankeedis ei esitatud, saab vastanute „koduväljaannetes“ tagatud kvaliteedimeetmete ja meediakriitika esinemise põhjal mõningaid järeldusi teha. Kõige rohkem leidis märkimist võimalus, et toimetaja kutsuks ajakirjaniku vestlusele, kui avalikkus seaks tema töö usaldusvääruse kahtluse alla. Samuti nõustusid vastanud keskmisest enam, et vahetud ülemused tunnustavad kõrgete kvaliteedikriteeriumite täitmist ja soosivad toimetusesisest aruolu. Seega võib väita, et ajakirjanike organisatsioonides on levinud pigem ajakirjandussisesed ja toimetusele suunatud aruandekohustuse süsteemid. Rohkem järeldusi teiste aruandekohustuse süsteemide kohta paraku teha ei saa, sest ankeedis oli vastajate võimalused küllaltki piiritletud: etteantud variante oli vaid kuus. Siinkohal tulnuks vastanutele anda võimaluse ise erinevaid meetmeid märkida.

Meedia aruandekohustust tagavaid mehhanisme enam toetanud respondendid töötavad ka organisatsioonides, kus meetmeid rohkem rakendatakse. Teooriapeatükis kirjeldatud ajakirjaniku vähese autonoomia ning ajakirjandusorganisatsiooni ning ajakirjaniku vaheliste konflikte silmas pidades on see oluline ja lootustandev tendents. Muidugi tuleks siin silmas pidada, et meediakriitilisemad ajakirjanikud võivadki endale valida nii-öelda „puhtamaid“ organisatsioone, ent teisalt võib mõju olla vastupidine, sest organisatsioonikliima ja-väärtuste mõju ajakirjanike väärtuste kujundamises on täheldatud ka varasemates uuringutes.

Üldiselt näib Eesti ajakirjanike ja aruandekohustuse võtmeküsimuseks olevat teadlikkus. Kinnitust leidis teooria osas mainitud tees, et ajakirjanikud on rohkem positiivselt meelestatud üldise vastutustunde osas, kui konkreetsete aruandluse mehhanismide osas. Käesoleva töö tulemused kirjeldavad ilmekalt, et ajakirjanikud toetavad ja hindavad neid mehhanisme, millega nad igapäevatoos kokku puutuvad. Sealjuures on kriitilisel kohal haridus, mis aitab selgelt aruandekohustuse vajalikkust paremini mõista. Vastanute hinnangud meedia aruandekohustussüsteemide kohta on erinevad, mis näitab, et aruandekohustust ja aruandmise vajalikkust tervikuna ajakirjanikud ei hooma ega teadvusta. Pigem näevad nad aruandekohustussüsteeme toimetustepõhiste detailidena.

4.4. Kuidas puutuvad Eesti ajakirjanikud kokku meediakriitikaga?

Ajakirjandusalast kriitikat teinud või selle alla sattunud on kaks kolmandikku Eesti ajakirjanikest, neist sageli umbes neljandik respondentidest. Samas on enamik kokkupuudest vaid mõnekordsed, mis näitab, et pidevat ajakirjanduskriitikat Eestis ei toimu. Kriitika puhul ilmnes taas ajakirjandussiseste mitteformaalsete aruandekohustusmehhanismide domineerimine, sest kõige sagedamini toimub vastanute seas tsunftisisene kriitika. Kriitikat tehakse kolleegile, sealjuures tihti toimetusesiseselt ning näost-näku või helistades.

Üldiselt on kritiseerijaid rohkem kõrgema töökogemusega ja töötasuga ajakirjanike seas, mis on ka ootuspärane – kogenud ajakirjanikud teenivad enamasti rohkem, omavad ka suuremat autoriteeti ja kogemustepagasit kriitika õigustamiseks ning võivad seeläbi omada suuremat enesekindlust ja põhjust kriitika avaldamiseks. Veidi mõjutas tulemusi vanus, mille puhul selgus, et nooremad ajakirjanikud on rohkem alid esinema kriitikaga avalikkuse ees ning Interneti teel. See võib tulla põlvkondadevahelisest erinevusest infotehnoloogia kasutamisel. Nooremad ajakirjanikud on sageli ka vähemkogenud ning seeläbi vähem autoriteetsemad, mistõttu võib neid näiteks konverentsil esinejatena vähem kohata

Ootamatuid tulemusi pakkus aga ajakirjanike enda kriitika alla sattumine, kui selgus, et küsitluse põhjal Eestis ajakirjanikke justkui ei kritiseeritaks. Sagedasemalt on ajakirjanike kritiseerinud nende vahetud ülemused, kolleegid ja meediakasutajad, ent ka seal oli levinuim vastusevariant „harva“. Siinkohal tekib paradoks ajakirjanduses välja toodud probleemide osas: kuigi ajakirjanikud tunnistavad, et ajakirjanduse kvaliteedi langemine on tõsine küsimus, on „kvaliteedi loojad“ kriitikast priid.

Mõneti võisid vastanud käsitleda kritiseerivaid grupe ja isikuid tervikliku massina ja kritiseerijate osakaal võib seeläbi olla ühtlaselt jaotunud ning tulemuseks ongi iga grupi ja isiku puhul harv kriitika. Ka pole välistatud võimalus, et ajakirjanikud ei ole kogu kriitikast teadlikud ja see on anonüümsem. Viimase all peetakse silmas just sotsiaalmeedias toimuvat kriitikat ja selle positsiooni. Kuigi internetikommentaariid paistavad Eestis silma sageli asjassepuutumatause, labasuse ja ebaviisakusega, on viimasel ajal sotsiaalvõrgustikes levima hakanud ka adekvaatset meediakriitikat, vähesel määral, ent siiski. Seda mainisid mitmed ajakirjanikud ka Langi (2011) bakalaureusetöö käigus läbiviidud intervjuudes. Näiteks toimub

sage meediakriitika Eesti ajakirjanduses autoriteetsete isikute *Twitteri* kontodel (nt. Priit Hõbemägi, Anvar Samost, Daniel Vaarik jt) aga ka üha enam *Facebookis*, kus ajakirjanikud uudisvoogudes erinevaid artikleid jagavad ja kritiseerivad (küll aga üksikisikuna, mitte ajakirjanikuna) Siin kerkib aga üles suunatuse ja leviku küsimus, kuigi sotsiaalmeedias või konkreetse artikli üle käia tugev ning ka intellektuaalselt arvestatav ajakirjanike poolne arutelu, võib see artikli autorile või väljaandele teoreetiliselt märkamatuks jääda.²

Huvitaval kombel ei esinenud kriitikat käsitlevates küsimustes seoseid sõltuvate ega sõltumatute muutujatega. See tähendab, ei kriitika tegemisel ega ka selle alla sattumisel ei ilmnenud vastanud ajakirjanike hinnanguid ega eripärasid uurides mingisuguseid käitumismustreid.³ Näiteks võiks nii teooria, varasemate ja ka käesoleva uuringu tulemuste põhjal eeldada, et Eesti ajakirjanduse probleeme enam tunnetanud, erialaselt haritumad või eneseregulatsiooni rohkem tähtsustanud ajakirjanikud on ka rohkem kritiseerinud või vähem kriitika alla sattunud ja ka vastupidi. Seda aga bakalaureusetöö tulemusi tõlgendades öelda ei saa. Põhjus võib olla mitmete tegurite koosmõju. Esiteks on meediakriitika Eesti ajakirjanduses harv nähtus ning seetõttu on igasuguste erisuste väljatoomine keeruline. Ka võivad mängu tulla ajakirjanike isikuomadused ning organisatsioonitööharjumused: kuigi ajakirjanik võib oma haridusest ja väärtushinnangutest lähtuvalt kolleegide töös (nii enda toimetuses kui ka mujal) vigu märgata, võib ta „pehme südame“ ning „mitte halvasti öelda tahtmise“ tõttu kriitika enda teada jätta.

Kokkuvõtlikult tuleb nentida, et Eestis efektiivsest meediakriitikast rääkida ei saa. Kuigi meedia eneskriitika toimib toimetusesiseselt ning ajakirjanike ringkondades, puudub see avalikus debatis: ajakirjanikud kritiseerivad ajakirjanike vaid ajakirjanike ees, ehk tegu on suletud ringkonnaga, kust kriitika välja ei pääse. Ka tasuks siinkohal arvesse võtta Loit et al (2011:44) välja toodud asjaolu, et Eesti meediatöötajad on kriitika suhtes väga tundlikud ning pigem väldivad ja takistavad seda. Samuti kehtib väljaannete seas vaikiv kokkulepe, et ka konkurenti ei kritiseerita. Ühiskonna seas ollakse sellega leppinud, sest mälestused tugevast meediatsensuurist on veel liigagi valusalt meeles ning meediakriitika võib asjatundmatumale ja ajaloolistest faktoritest tingituna paranoilisemale auditooriumile näida pressivabaduse piiramisena. Pessimistlike tähelepanekute taustal tasuks aga siiski ära märkida positiivsed

---

² Eesti väiksust ning ajakirjandusringkondade seotust, läbikäimist ning tutvusi arvestades on see muidugi vähetõenäoline.

³ Ilmes küll üksikuid statistiliselt olulisi ent madalaid korrelatsioone ent seda vaid üksikute alatunnuste lõikes, mistõttu laiemaid järeldusi teha ei saa.

tendentsid sotsiaalmeedias, kus noorema põlvkonna ajakirjanike, meediaekspertide aga ka auditooriumi hulgas kohtab üha elavnevat arutelu meedia ja ajakirjanduse probleemide ja arenguvõimaluste üle, mis annab lootust tulevikus efektiivse meediakriitika „ärkamisest“ kõnelda.

4.5. Kelle ees tunnevad ajakirjanikud end vastutavana?

Eesti ajakirjanike vastutus on eelkõige professionaalne, sisemine või organisatoorne. Vastutust tuntakse kõige sagedamini südametunnistuse, allikate, ajakirjanduse kutsereeglite, sihtauditooriumi ja avalikkuse ees üldiselt, keskmiselt toimetusest olenevate tegurite nagu peatoimetaja ja vastutavad väljaandjad ning kõige vähem institutsioonide, poliitiliste ja usuliste väärtuste osas.

Vastutuse puhul võib Eesti ajakirjanikke käsitleda homogeense grupina, sest välja arvatud mõningad erinevused soo osas (mis võib tulla sellest, et naised on meestest üldiselt emotsionaalsemad ja võivad seetõttu ka emotsioonidest lähtuvates küsimustes tugevamaid reaktsioone omada), olid vastanute seisukohad äärmiselt sarnased. Seesugune vastutuse jaotus näitab, et Eesti ajakirjanike seas domineerib unilateraalne aruandekohustuse mudel (McQuail 2003), mis ei ole ajakirjanike varasemaid uuringuid arvesse võttes midagi uut. Ajakirjanike enesepeegeldust kirjeldavates töödes täheldasid sisemiste väärtuste olulisust nii Kasenõmm (2009) kui ka Lauk (1997). Ka on moraalsete väärtuste pidamine vastutuse aluseks individuaalsel tasandil levinud mujal maailmas ning Eesti ajakirjandus paistab silma ka poliitilistest tingimustest vähese mõjutatusega (Lauk 1997).

Veidi mõtteainet pakub aga vastutuse kõrvutamise ajakirjanike tööviise mõjutavate teguritega. Kuigi vastutuse küsimuse juures olid kõige olulisemal kohal moraalsed ja professionaalsed tegurid, hindasid vastanud ajakirjanike tööviise enim mõjutavateks teguriteks toimetusesiseseid juhiseid. Sarnane tendents ilmnes ka Kanguri (2009) ajakirjanike eetilisi valikuid käsitlevas bakalaureusetöös, kust selgus, et ajakirjanikud lähtuvad eetiliste konfliktide puhul isiklike väärtuste asemel organisatsiooniväärtustest. Seetõttu võib oletada, et selle küsimuse puhul mängivad suurt rolli ajakirjanike enesepeegeldus, hinnangud, taju ja „soovtegutsemine“. Ehk teisisõnu, kuigi ajakirjanikud tunnevad vastutust ühe või teise teguri ees, ei pruugi see üks-ühele kanduda nende professionaalsesse tegevusse.

Siiski ei saa Eesti ajakirjanikke kindlasti kahepalgelisuses süüdistada, pigem on tegu paratamatusega, millega puutuvad kokku ajakirjanikud ka mujal maailmas. Newton et al (2011) väidavad, et vastutus toimubki alati mitmel tasandil ning peavad sellepärast igast tasandist osa „ära andma“.

Veel näeme erinevusi vastutusevõtmise ja aruandmise praktikas. Ehkki vastutus lähtub teooria järgi individuaalsetest ja professionaalsetest teguritest, toimub vastutusevõtmine organisatsioonitasandil, ehk kaebustega tegelevad Eestis tavaliselt toimetajad või juhtkond mitte loo kirjutanud reporter (Harro-Loit, H. & Balcytiene 2005).

Ajakirjanike suur sõltuvus organisatsiooniväärtuste ees on omakorda ohuks aruandluse ja läbipaistvuse arengule, niikaua kuni organisatsioon ise aruandekohustust teadvustama ja tähtsustama ei asu. Senini ei ole Eesti meediaorganisatsioonid taolisi märke näidanud.

Efektiivse aruandluse tekkeks on tarvilik ajakirjanduskultuur, kus nii meediaorganisatsioonid kui ka ajakirjanikud on motiveeritud ja vabad arutama ja kritiseerima meediat, kus nad töötavad. Eestis näib olukord paraku vastupidisena: üldiselt leitakse, et kolleegi ei kritiseerita ning ajakirjanike autonoomia vähesuse ning meediaorganisatsioonide väikse arvu tõttu kipuvad ajakirjanikud pigem vaikides tööandja huve kaitsma, millest tingituna on Eestis meediakriitiline avalik debatt olenematu ja aruandekohustuse täitmine lapsekingades. (Loit, et al 2011: 49)

6. Diskussioon

Töö põhjal selgus, et kuigi ajakirjanikud on kriitilised meedia suhtes, ei ole nad seda meediakriitika osas. Ajakirjanikud on teadlikud meedia vastutuse olulisusest kvaliteetse ajakirjanduse ja meediavabaduse tagamiselt, ent aruandemehhanismide laiaulatuslikust, tähtsust, arenguvõimalusi ja erinevaid rolle paraku ei hoomata.

Uuringu valimi ning töö teema tõttu tuleks küsitluse tulemusi tõlgendada kui Eesti ajakirjanike enesepeegeldust. See on oluline, sest ajakirjanike hoiakud iseendi ning oma töövaldkonnas levivate tendentside osas on paljuski subjektiivsed ja hinnangulised, mistõttu võivad ajakirjanike arvamused vastutuse osas olla aatelisemad ja ülehinnatumad, kui vastutuse täitmine ja aruandluse teostamine tegelikkuses.

Näiteks lähtuvad Eesti ajakirjanikud uuringutulemuste põhjal eelkõige professionaalsest ning individuaalsest vastutusest ja näevad end ühiskonna valvekoera ja teenijana. Ometi nendivad samad eetilistest ja sisemistes väärtustest johtuvad professionaalid, et nende töö väljund kannatab kvaliteedi langemise ja kommertsialiseerumise all. Seega tunnistavad probleeme nii avalikkus kui ka ajakirjanikkond, ent Eesti ajakirjanduses, mis peaks toimima mõlema poole peegelpildina, on meediakriitiline debatt peaaegu olematu. See ei tähenda, et ajakirjanikud oma väärtuste osas valetaks, vaid pigem väärtuste ja vastutustunde vähest mõju võrreldes majandusliku survega ning madalamal positsioonil olevate ajakirjanike võimalust end väljaannete üldistes suundumustes maksma panna.

Teine konflikt ilmneb ajakirjanike vastutuse ja tööviise mõjutatavate tegurite vahel. Kuigi ajakirjanike seas on esikohal individuaalne ja professionaalne vastutus, mõjutavad nende tööviise selgelt enim toimetusesisesed juhised. See lubab arvata, et eetiliste konfliktide puhul hakkavad ajakirjanike vähese autonoomia tõttu domineerima organisatsiooniväärtused (sama selgus ka Maili Kanguri 2009. aasta bakalaureusetöös) ning probleem tekib, kui need kaks vastutuse tasandit on omavahel vastuolus. Viimase võimalikkust kinnitavad nii Lauki (1996), McQuaili (2000, 2003), Bertrandi (2005), Kanguri (2009) ja Langi (2011) uuringud kui ka käesolevas tööst ilmnenuid seosed ajakirjanike hinnangute ja tööpositsiooni vahel.

Sagedase tendentsina hakkas uuringu tulemuste seas silma Eesti ajakirjanike organisatsioonikesksus ning organisatsiooni sisse pöördus. Eriti tuleb see välja meediakriitika ning aruandekohustuste täitmise puhul. Bertrandi (2005) kirjeldatud aruandekohustuse mehhanismidest täidetakse Eestis peaaegu ainult toimetusesiseselt – ajakirjanikud kritiseerivad küll üksteist, aga ühtse grupina ja grupisiseselt ning organisatsioonist kriitika naljalt välja ei pääse. Samuti on kõige levinumad ja suurima toetusega aruandekohustusmehhanismid just toimetusepõhised, näiteks toimetusepoolne tunnustus või korrale kutsumine.

Kuigi bakalaureusetöö järel suuremaid üldistusi teha ei saa, sest kahemõõtmelist analüüsi oli siin minimaalselt, ilmnnes mõningaid seaduspärasusi ajakirjanike demograafiliste näitajate osas. Ajakirjanike hinnanguid vastutuse ja aruandekohustusmehhanismide osas mõjutasid teatud küsimustes kõige sagedamini haridus ja tööpositsioon. Enamasti olid kõrgemalt ja eetika osas haritumad küsitletud meedia aruandekohustuse osas teadlikumad ning pidasid seda olulisemaks. Tööpositsiooni lõikes ilmnnes erinevusi vastutuse ja väärtuste puhul. Teised näitajad nagu palk, vanus, sugu ja meediakanal mõjutasid ajakirjanikke vaid üksikute tunnuste puhul. Seega leiavad kinnitust varasemates uuringutes välja toodud seaduspärasused, et erialane haridus ja ajakirjanike professionaalsus on omavahel tihedalt seotud, samuti näitab tööpositsiooni mõju ebakõlasid madalamate ja kõrgete väärtuste positsioonide osas. Edasi tasuks uurida, kas ajakirjanike väärtused muutuvad tahes-tahtmata ametikõrgendust saades ning juhid alluvad paratamatult turusurvele, et ellu jääda või on praeguste Eesti tippjuhtide väärtused ka sisemiselt teistsugused kui toimetajatel ja reporteritel.

Viimaks tasub rõhutada, et Eesti ajakirjanike hinnangute osas ühtsusest rääkida ei saa, sest ajakirjanike hinnangud olid sageli äärmuslikud, sageli hindasid peaaegu kattuva demograafilise profiiliga ajakirjanikud meedia aruandekohustussüsteeme kardinaalselt erinevalt ning esinenud seoste statistilisele olulisusele vaatamata, seletasid nad enamasti vähem kui kümnendiku valimi käitumist. Seega võis ajakirjanike seas olla sarnaselt käituv ent väga väikene grupp või oli tegu sisuliselt juhusega, mis valimi väiksust arvesse võttes on küllaltki tõenäoline. Eesti ajakirjanike kui grupi heterogeensust kinnitavad ka Kasenõmme (2011) läbiviidud intervjuud – kus sarnase töökogemuse ja vanusega ajakirjanike hinnangud eetiliste dilemmade osas lahku läksid.

Edasised soovitused

Bakalaureusetöö eesmärk oli eelkõige tulemuste kirjeldamine ja esmane kahemõõtmeline analüüs püstitatud teema kontekstis. Äsjapüstitatud küsimuste taustal, oleks oluline uuringut täiustada kvalitatiivsete meetodite abil, näiteks intervjuudega, selgitamaks, millest on ajakirjanike valikud ja hinnangud tingitud. Kaalumist vääriks ka Eestipõhise küsimustiku koostamine, sest rahvusvaheliste kriteeriumide põhjal koostatud küsimused ei arvestanud mitmete Eesti ajakirjandusele oluliste eripäradega.

Kindlasti oleks oluline uurida ka meediaaruande kohustusmehhanisme ja arenguvõimalusi eraldi uue meedia lõikes (Juhan Lang on seda blogide näol teinud, ent uurida tuleks ka muud sotsiaalmeediat), sest just seal, vaatamata vähesele usule blogidesse, võib peituda Eesti ajakirjanduse aruandekohustusmehhanismide potentsiaal. Samuti tuleks kaasajastada Eesti ajakirjanduskoodeks, võttes arvesse tehnoloogia arengut ning ajakirjandusžanri piiride hägustumist. Oluline roll oleks ajakirjanike ja auditooriumi harimine meediakriitikat puudutavates küsimustes, kasvõi seetõttu, et poliitilises diskussioonis see juba toimub – Postimehes pandi äsja käima riigiteaduste teemaline rubriik ning Memokraadis „Poliitika huviliste kool“ – mõlemad on küll uued meetmed, mistõttu nende mõju on vara hinnata, ent idee on kiiduväärt ning mõlemad veebiküljed on rohkelt meediakajastust saanud. Ajakirjanikud võiks siit inspiratsiooni võtta, seda enam, et tugevaim sõnumi levitamise viis – meedia – on neil juba käes.

Kokkuvõte

Bakalaureusetöö püüdis leida vastused järgmistele meediaeetilises debatis olulistele küsimustele: kelle ees tunnevad Eesti ajakirjanikud end vastutavana, millest on nende tööviisid mõjutatud, kuidas näevad nad meedia aruandekohustuse, vastutuse ja meediakriitika toimimist Eesti ajakirjanduses ja nende endi organisatsioonides. Vastuste leidmiseks uuriti kvantitatiivselt, kahemõõtmelist statistilist analüüsi kasutades 140 Eesti ajakirjaniku seas läbi viidud küsitluse andmeid.

Teoreetilises peatükis püüti mõista aruandekohustuse ning vastutuste tähendust meediakriitilises debatis ning eelnevate uuringute kontekstis. Seejärel vaadeldi neid teemasid Eesti ajakirjanduse ja ühiskonna kontekstis.

Analüüsi käigus selgus, et avalikku meediapoolset enesekriitikat ja aruandlust toimub Eesti ajakirjanduses väga vähesel määral, pigem toimuvad aruandekohustuse täitmine ja meediakriitika organisatsioonisiselt. Organisatsioonisiselus on võtmesõna ka ajakirjanike tööviiside puhul, sest nende igapäevatööd mõjutavad eelkõige toimetusesisesed juhised. Ajakirjaniku sisemine ja individuaalne tasand ilmneb vaid vastutuse puhul, kus domineerivad selgelt professionaalne ning moraalne vastutus. Selle taustal võivad üles kerkida konfliktid ajakirjanike vastutustunde ja vastutamise tasandi vahel.

Peamiselt takistavad meediaaruande kohustuste toimimist ajakirjanike vähene autonoomia, organisatsioonide orienteeritus turule, mõjutatus turu kõikumisest ja ajakirjanduse kommertsialiseerumine, aga ka ajakirjanike vähene teadlikkus ning võimetus näha meedia aruandekohustuse vajalikkust igapäeva kontekstis.

Summary

Keywords: journalist's attitudes, media ethics, professional values, responsibility, accountability, transparency, self-regulation, Estonian journalism, MediaAct.

“This bachelor’s thesis is titled „Attitudes towards accountability and responsibility among Estonian journalists.” The main aim of the paper is to find answers to the following questions about Estonian journalism: Who or what holds journalists accountable? Which internal and external factors have an impact on their everyday work and their attitudes towards the media accountability, media accountability systems and media criticism in Estonian journalism? In order to discuss those issues, statistical analysis was performed with the results of a survey which was conducted among 140 professional journalists in Estonia.

Results of the survey showed that the presence of media self-criticism and accountability is marginal in Estonia. It is more likely to happen within an organization than within public sphere. The concept of organization is also crucial, when it comes to daily practices of journalist, since they consider the instructions coming mainly from upper level and chief-editors as the most important influential factor when it comes to their job. The internal and individual level comes into play only when considering responsibility. In such case we argue that professional and individual responsibility is clearly dominant among Estonian journalists. Taking that into account, point must be made that although individual and professional responsibility is ranked high, those values do not stand a chance going against organizational values, due to lack of individual autonomy among journalists.

Main factors which hold back the effectiveness and full presence of media accountability systems in Estonia are the following: lack of individual autonomy among journalists; organizations’ high dependence on financial aspects and the effects of commercialization; and the lack of knowledge and incapability to see media accountability in every day context among journalists.

Kasutatud kirjandus

1. Anderson D. A. & Leigh F.A. (1992). How Newspaper Editors and Broadcast News Directors View Media Ethisc. *Newspaper Research Journal*. Winter/Spring. 112-121.
2. Bardoel J.& D’Haenens, L. (2005) Media responsibility and accountability: New conceptualizations and practices. *Communications* 29. 5-25.
3. Berger, A. A. (1998). *Media Research Techniques*. Thousand Oaks etc.: Sage.
4. Bertrand, J.-C. (2009). Media Accountability Systems. Sterling, H.C. (toim.) *Encyclopedia of Journalism, J-P*. Los Angeles: Sage. 878-883
5. Bertrand, J-C. (2005). Introduction to Media Accountability. *Pacific Journalism Review*. 11 (2). 5-16
6. Bogislawa, D-O. & GLowacki, M. & Jakubwicz, K & Sükösd, M. (toim.) (2010). *Comparitive Media Systems. European and Global Perspectives*. Budapest: Patria Nyomda.
7. Conway, M. & Groshek, J. (2009). Forgive Me Now, Fire Me Later: Mass Communication Students’ Ethics Gap Concerning School and Journalism *Communication Education*, 58 (4), 461-482.
8. Domingo, D. & Heinonen, A. (2008). Weblogs and Journalism. A Typology to Explore the Blurring Boundaries. *Nordicom Review*, 29 (1), 3-15.
9. Fengler et al. (2011) Mapping Media Accountability in Europe and Beyond. Fengler et al. (toim.) *Mapping Media Accountability in Europe and Beyond*. Köln: Halem. 7-21
10. Hallin, D.C & Mancini, P. (2004). *Comparing Media Systems. Three Models of Media and Politics*. Cambridge: Cambridge University Press
11. Harro, H. (1996). *Ajakirjandusvabadusest kommunikatsiooni poole*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus
12. Harro-Loit, H. & Balcytiene, A. (2005). Media Accountability Systems: An Ecological Viewpoint. Bærug, R. (toim.) *The Baltic Media World*. Riga
13. Jensen, K.B. (toim.) (2002). *A Handbook of Media and Communication Research. Qualitive and quantitative methodologies*. London/New York: Routledge.
14. Kangur M. (2009). „Eesti ajakirjanike hoiakud eetiliste konfliktide puhul.“ Magistritöö. Tartu Ülikool, ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut.

15. Kasenõmm, K. (2011). „*Suure töökogemusega ajakirjanike professionaalsed väärtushinnangud*“. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut.
16. Von Krogh, T. (2008). Media Accountability. A 60-year-old Compromise that Still Holds Promise for the Future. Von Krogh, (toim.) *Media Accountability Today...and Tomorrow. Updating the Concept in Theory and Practice*, Goteburg: Nordicom, 9-28.
17. Lang, J. (2011). „*Ajakirjanike blogide meediakriitiline dimensioon*.“ Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut.
18. Lauk, E. (1996). Estonian Journalists in Search of New Professional Identity. Lauk, E. (toim.). *Historical and Sociological Perspectives on the Development of Estonian Journalism*. Tartu: Tartu Ülikool.
19. Lauk, E. (1997). The Professionalization of Journalists. A Historical perspective. *Historical and Sociological Perspectives on the Development of Estonian Journalism*. Tartu: Tartu Ülikool.
20. Lauk, E, & Harro, H. (1997) The Estonian Media and Society in the Process of Change. Lauk (toim.). *Historical and Sociological Perspectives on the Development of Estonian Journalism*. Tartu: Tartu Ülikool.
21. Loit et al (2011). Estonia: Fragmented Accountability. Fengler et al (toim.) *Mapping Media Accountability in Europe and Beyond*. Köln: Halem.36-50.
22. McQuail, D. (2003). *Media Accountability and Freedom of Publication*. New York: Oxford University Press Inc.
23. Newton, L. H et al (2004). Accountability in the Professions: Accountability in Journalism. *Journal of Mass Media Ethics*, 19 (3&4), 166-190.
24. Neuman, L.W (2006). *Social Research Methods. Qualitative and Quantitative Approaches*. Boston: Pearson, 374-375.
25. Nordenstreng, K. (2003). Media ethics in Europe: In Search of Core values. Ottosen, R. & Roksvold, T. (toim.). *Presseetisk front. Festskrift til Odd Raum*, Krisriansand, Il forlaget.
26. Phillips et al. (2011). An Ethical Deficit? Accountability, Norms, and the Material Conditions of Contemporary Journalism. Fenton, N. (toim.) *New Media, Old News. Journalism & Democracy in the Digital Age*. 51-67.
27. Rössland, L.A. (2005). Accountability Systems and Media Ethics: Landscape and Limits. Bærug, R. (toim.) *The Baltic Media World*. Riga. 14-24.

28. Singer, J. B. (2011). Journalism Ethics in a Digital Network. Fortner, R.S & Fackler, P.M (toim.) *The Handbook of Global Communication and Media Ethics*. Oxford: Wiley-Blackwell, 845-863.
29. Singer, J. B. (2007). Contested Autonomy. Professional and Popular Claims on Journalistic Norms. “ *Journalism Studies*, 8 (1). 79-85
30. Van der Wurff, R. & Schönbach, K. (2010). Between Profession And Audience. *Journalism Studies*, 12 (4), 407-422.
31. MediaActi projekti kodulehekülg, URL (kasutatud mais 2012), <http://www.mediaact.eu/>

Lisad

Küsitluse ankeet

Q1.

Mis on teie arvates probleemiks Eesti ajakirjanduses?

Palun hinnake skaalal 1-st (see ei ole probleem) 5-ni (see on suur probleem).

Ei vasta

1. Ajakirjanikud pole vastavalt koolitatud.
2. Ajakirjanikele makstakse ebapiisavalt.
3. Ajakirjanikud ei järgi ametieetika reegleid
4. Ajakirjanikud lähevad kaasa üldise moevooluga ja loovad meedia-haipi.
5. Majanduslik surve kahjustab ajakirjanduslikku kvaliteeti.
6. Riigivõimu surve kahjustab ajakirjanduslikku kvaliteeti.

Muu(d) – palun märkige ja hinnake skaalal:

Q2.

Palun hinnake järgnevaid väiteid skaalal 1-st (ei nõustu üldse) 5-ni (nõustun täielikult).

Ei kehti, Ei vasta

1. Avalikkus on üldiselt huvitatud meediavabaduse ja ajakirjandusvastutuse küsimustest.
2. Mida rohkem inimesed teavad sellest, kuidas ajakirjanikud töötavad, seda vähem nad ajakirjanikke usaldavad.
3. Inimesed usaldavad tõenäoliselt rohkem neid väljaandeid, mis avaldavad vigade parandusi ja vabandusi.
4. Internet on tõstnud inimeste valmisolekut kutsuda uudisajakirjandust korrale.
5. Kui inimesed tunnevad, et meedia on neid kahjustanud, peaksid nad pöörduma kohtusse.
6. Ajakirjanikud pakuvad avalikkusele seda, mida avalikkus tahab.

Q3.

Palun hinnake, mil määral nõustute järgmiste väidetega skaalal 1-st (ei toeta) 5-ni (toetan täielikult).

Ei vasta

Väljaanne peaks ...

1. ... avaldama oma missiooni.
2. ... avaldama eetikakoodeksi.
3. ... avalikustama omanike ja firma äri- ja poliitilised huvid.
4. ... avaldama kontakti kaebuste esitamiseks sisu kohta.
5. ... võtma tööle ombudsmani / lugejakirjadega tegeleva toimetaja .
6. ... eraldi selgitama uudistevaliku põhimõtteid, näiteks blogis või erirubriigis.
7. ... avaldama artikli juures lingid algallikatele.
8. ... võimaldama lugejatel online'is osaleda uudislugude tegemises.
9. ... vastama lugejate kommentaaridele ja ettepanekutele.

10. ... looma võimalusi otsesuhtluseks ajakirjanikega, näiteks Facebooki või Twitteri kaudu.

Q4.

Kuidas püüab teie organisatsioon tagada kõrget ajakirjanduslikku taset?

Palun hinnake järgnevaid väiteid skaalal 1-st (ei nõustu üldse) 5-ni (nõustun täielikult)

Ei vasta

1. Juhtkond soosib toimetusesisest keskustelu kvaliteedi üle.
2. Juhtkond soosib kaebusi auditooriumilt ja/või reageerib neile.
3. Minu väljaande koduleheküljel rõhutatakse kõrgete kvaliteedikriteeriumide järgimist.
4. Juhtkond eraldab rahalist toetust pressinõukogule/meediaregulaatorile.
5. Toimetaja kutsuks mu vestlusele, kui avalikkus seaks mu töö usaldusväarsuse kahtluse alla.
6. Mu vahetud ülemused tunnustavad toimetuse töötajaid, kui need jäävad kindlaks kõrgetele kvaliteedikriteeriumidele ka keerulistes tingimustes.

Q5.

Millised järgmistest asjadest mõjutavad kõige enam Eesti ajakirjanike tööviise?

Palun hinnake skaalal 1-st (mõju puudub) 5-ni (suur mõju).

1. Toimetuse sisesed juhised
2. Ombudsman / lugejakirjadega tegeleva toimetaja
3. Meediaorganisatsiooni sisene blogi
4. Õigusosakond / meediaala jurist
5. Lugejate kommentaarid

6. Meediat reguleerivad seadused
7. Ametieetika koodeksid
8. Pressinõukogu /Avaliku Sõna Nõukogu
9. Meediaregulatsiooniasutus
10. Ajakirjanduslik eriala-ajakiri
11. Meediakriitika uudisajakirjanduses
12. meediakriitika ajakirjanike blogides
13. Trüki- või eetrisatiir/paroodia meedia kohta

14. Avalikkuse esindajate blogid meedia kohta
15. Televaatajate ühingud
16. Kriitika sotsiaalmeedias (nt. Facebook, Twitter jm)
17. Ajakirjanike koolitus
18. Akadeemiline ajakirjanduse analüüs
19. Kodanikeühendused (MTÜd, sihtasutused)
20. Muu(d) – palun märkige ja hinnake eeltoodud skaalal:
21. Ei vasta, Ssee puudub

Q6.

Milline on teie kogemus ajakirjandusliku produktsiooni kritiseerimisel või ise kriitika osaliseks saamisel?

Ma olen ajakirjandustööd (artikleid, saateid) ise kritiseerinud.

Mitte kunagi

Harva

Mõnikord
Tihti
Sageli
Ei vasta

6.a.

**Kuidas tegite oma kriitika märgatavaks?
(Võimalik on mitu vastust)**

1. Kolleegile kirjutades või helistades.
2. Võttes väljaandega ühendust.
3. Tegin kaebuse Pressinõukogule /Avaliku Sõna Nõukogule / mõnele meediaregulatsiooniasutusele
4. Kirjutasin veebikommetaari / avaldasin oma blogis
5. Esinesin avalikkuse ees (nt konverentsil)
6. Muu:

6b.

Mind on kritiseerinud (palun märkige sagedus) mitte kunagi / harva / mõnikord / tihti / sageli ... (kes?)

1. Minu vahetud ülemused
2. Mu kolleegid
3. Kriitika toimetusesiseste reeglite alusel
4. Toimetusesisene ombudsman / kaebuste menetleja
5. Toimetuse blogi
6. Õigusosakond
7. Pressinõukogu/ Avaliku Sõna Nõukogu
8. Meediaregulatsiooniasutus
9. Kohtunik / kohtuotsus
10. Ajakirjanikud – kutseajakirja kaudu
11. Ajakirjanikud – ajakirjanduses avaldatud meedikriitika vormis
12. Ajakirjanikud – oma meediablogides
13. Meediasatiir/-paroodia (TVs, raadios, trükiajakirjanduses, veebis)
14. Avalikkuse esindajate meediablogid
15. Avalikkuse esindajad sotsiaalmeedias
16. Teadlased, meediaala õpetlased
17. Kodanikuühendused (MTÜd ja sihtasutused)
18. Poliitikud
19. Meediakasutaja(d)/kodanik(ud)
20. Loos käsitletud isik(ud)
21. Muu – palun märkige:

6c.

Palun hinnake, kui asjakohased on teie arvates alltoodud rühmade esitatud kaebused skaalal 1-st (täiesti asjakohatu) 5-ni (täiesti asjakohane) .

Ei vasta, Puudub kogemus
Teised meediatöötajad
Avalikkuse esindajad
Reklaamiandjad
Poliitikud/erakonnad
Usujuhid /-rühmitused
Õpetlased / ajakirjandusõppejõud

Muu – palun märkige:

7.

Palun hinnake järgnevaid väiteid skaalal 1-st (ei nõustu üldse) 5-ni (nõustun täielikult).

Ei vasta

1. Ajakirjanikele läheb korda kriitika, mida avaldab nende auditoorium.
2. Ajakirjaniku vastutustunne on ajakirjandusvabaduse eeldus.
3. Formaalsed meediaregulatsiooni süsteemid võimaldavad poliitilist väärkasutust.
4. Olemaks mõjus, peaks eneseregulatsiooni süsteem sisaldama ka sanktsioone.

Q8.

Kelle ees tunnete end ajakirjanikuna vastutavana?

Palun hinnake skaalal 1-st (Ma ei tunne mingit kohustust) 5-ni (Tunnen ennast väga vastutavana) .

Ei vasta

1. Südametunnistus
2. Firma tippjuht / kirjastaja
3. Peatoimetaja
4. Kolleegid toimetuses
5. Ajakirjanduse kutsereeglid
6. Allikad
7. Sihtauditoorium
8. Avalikkus üldiselt
9. Reklaamiandjad
10. Riigivõim
11. Erakonnad / poliitilised seisukohad
12. Demokraatlikud väärtused
13. Usujuhid / -ringkonnad
14. Jumal
15. Muu – Palun märkige:

Q9.

Milline on teie töösuhe ajakirjanikuna?

Täiskoormusega tööleping

Osakoormusega tööleping

Vabakutseline

Ei vasta

10.

Kui pikk (aastates) on teie töökogemus ajakirjanikuna?

Alla ühe aasta

1-5 aastat

6-10 aastat

11-15 aastat

16-20 aastat

Üle 20 aasta

Kogemus puudub

Ei vasta

A1**Mis on teie ametinimetus?**

- Peatoimetaja
- Juhtiv- või vanemtoimetaja
- Toimetaja
- Praktikant
- Vabakutseline
- Ei vasta

A2**Mis tüüpi meedias te töötate?**

- Päevaleht
- Nädalaleht
- Ajakiri
- Avaõiguslik raadio
- Eraraadio
- Avaõiguslik televisioon
- Eratelevisioon
- Online'i toimetus
- Uudistegentuur
- Ei vasta

A3**Millist poliitilist joont hoiab teie väljaande toimetus?**

- Äärmusvasakpoolne
- Vasakpoolne
- Pigem vasakpoolne
- Poliitiliselt tasakaalustatud
- Pigem parempoolne
- Parempoolne
- Äärmusparempoolne
- Ei vasta

11.**Mis teemasid te kajastate?****(Võimalik mitu vastust)**

- Poliitika
- Majandus, äritegevus
- Piirkondlikud/kohalikud/kogukonna uudised
- Ülduudised
- Kultuur/vaba aeg
- Sport
- Meelelahutus
- Foto
- Ei ole kindlat temavaldkonda

<p>Ei vasta Muu – palun täpsustage:</p>
<p>12. Mis haridus teil on? Põhiharidus Kesk- /gümnaasiumiharidus Kutse- / täiendharidus Bakalaureuse kraad Magistrikraad Doktorikraad Ei vasta</p>
<p>13. Milline ajakirjandusalane koolitus teil on? (Võimalik mitu vastust) Ei ole erikoolitust saanud Täiendkoolitus toimetuse juures Kutsetunnistus / -tõend Ajakirjanduskool (bakalaureuse aste) Ajakirjandusalane magistrikraad Ajakirjandusalane doktorikraad Ei vasta</p>
<p>Q14. Minu ettevalmistus/haridus sisaldas kursust ajakirjanduseetikast: Jah Ei Ei mäleta / Ei vasta.</p>
<p>15. Olen ajakirjanike liidu liige: Jah Ei Olin, aga enam ei ole Ei vasta</p>
<p>16. Teie vanus:</p>
<p>17. Teie sugu: <i>Mees</i> <i>Naine</i> Ei vasta</p>
<p>18. Kui suure osa teie sissetulekust moodustab tasu ajakirjandustöö eest? <i>0-49%</i> <i>50-100%</i></p>

Ei vasta

19.
Kui palju te igakuiselt teenite ajakirjanikutöö eest?

20.
Kui soovite midagi lisada või kommenteerida, siis palun tehke seda siin: